

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УГОРЩИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Реєстраційний номер: 3

Дата реєстрації: 19.06.2023

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему: «**Викладання мистецтвознавства у шкільній програмі крізь
життєвий шлях та творчість Мігала Мункачі**»

Виконала студентка IV курсу
спеціальність: 014.03 «Середня освіта.
Історія»
Розгоні Тімеа Іванівна

Керівник доц. Павлишин Л. В.
Рецензент: доц. Зубанич Л. Л.

Доц. доц. доц.
Л. Зубанич
20.06.2023 р.

Ужгород – 2023 р.

UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM
ÁLLAMI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY
UKRÁN-MAGYAR OKTATÁSI-TUDOMÁNYOS INTÉZET
MAGYAR TÖRTÉNELEM ÉS EURÓPAI INTEGRÁCIÓ TANSZÉK

BACCALAUREUSI MUNKA

**Téma: A művészettörténet oktatása az iskolai tantervben Munkácsy Mihály
életútján és művészeti tevékenysége példáján**

Rozgonyi Tímea
IV. évfolyamos hallgató
Szakirány: 014.03 „Középfokú
oktatás.Történelem”

Tudományos vezető: Pavlisin
Ljubov docens
Recenzens: Zubánics László docens

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	4
I. FEJEZET: MUNKÁCSY MIHÁLY IFJÚKORA.....	9
II. FEJEZET: MUNKÁCSY MIHÁLY MUNKÁSSÁGA: A MŰVÉSZET ÚTJÁRA LÉPVE.....	26
III. FEJEZET: MUNKÁCSY MIHÁLY ÖRÖKSÉGE.....	55
IV. FEJEZET: A MŰVÉSZETTÖRTÉNETI OKTATÁS AZ ISKOLAI TANTERVBEN MUNKÁCSY MIHÁLY PÉLDÁJÁN.....	63
KÖVETKEZTETÉS.....	64
FELHASZNÁLT FORRÁS ÉS IRODALOMJEGYZÉK.....	69
MELLÉKLETEK.....	73

BEVEZETÉS

A diplomamunkámban Munkácsy Mihály életútját próbáltam meg **feltérképezni és bemutatni 1844-1900 között**, kitérve a művészettörténet oktatására az iskolai tantervben Ukrajnában és Magyarországon az ő élete és művészeti tevékenysége példáján. Munkácsy életének és munkásságának tanulmányozásával a diákok jobban megérthetik a művészettörténetet és a magyar művészet fejlődését.

Munkácsy Mihály a magyar festészet kivételes tehetségű és különleges sorsú egyénisége volt. A mostoha körülmények közt élő asztalosinasból ünnepeelt és rendkívül sikeres festő lett, akinek a műveiért Európa és Amerika gazdag műgyűjtői versengtek. Mind a mai napig Munkácsy a magyar művészet legismertebb képviselője. Bár alkotó éveit majdnem teljes egészében Párizsban töltötte, a 19. század második felében a magyarságot az egész világon Liszt Ferencel és Munkácsy Mihály nevével azonosították. A sikeres életpálya egyik következményeként műveinek jelentős része külföldre került és számos európai és amerikai múzeum és magángyűjteménye őrzi őket ma is.

A **témaválasztásom oka** az volt, hogy tanár és történelem szakos hallgatóként szívesen mélyítem el ismereteimet Munkácsy Mihályról, mivel a munkássága máig hatással van a magyar művészetre. Életének, műveinek és hagyatékának tanulmányozásával feltárhatom a helytörténeti szempontból fontos művészettörténeti múltunkat, és megismerkedhetek a magyarsággal. Ezért úgy gondolom, hogy a művészettörténet tanítása az iskolai tananyagban Munkácsy Mihály életén és munkásságán keresztül nagyszerű lehetőség.

Munkám **célja**, hogy bemutassam Munkácsy Mihály életútját, a Művészettörténet és Történelem tantárgy oktatása által, Munkácsy korai évet, az ifjúságának a bemutatásán keresztül, az élete utolsó éveivel bezárólag, kitérve a művészeti munkáira és a ránk hagyott örökségére.

A téma során legfontosabb **feladataim** között szerepelt az, hogy bemutassam:

- Munkácsy gyermekorrát és családját
- Az ifjúságának a küzdelmes éveit
- A művészeti tevékenységének a kibontakozását
- A munkásságát
- A művészeti remekművei születésének a körülményeit
- A hatását
- Az örökségét
- A művészeti tevékenységének a példáját a művészettörténet oktatásában

A téma kutatása véleményem szerint több okból is **aktuális** és fontos napjainkban. Először is, a művész számos kiemelkedő művet alkotott, és a róla szóló ismeretek megismerése hozzájárulhat a művészettörténeti ismereteink bővítéséhez. Életének és művészi fejlődésének tanulmányozása segíthet megérteni azt, hogy hogyan fejlődött a magyar festészet a 19. században, és milyen hatással volt a kortársaira és az utódaira. Másodszor, a művész pályafutásának és műveinek tanulmányozása része a művészettörténeti kutatásnak, amely a meglévő ismereteink bővítése és új perspektívák felfedezése érdekében folyamatosan zajlik. Az elmúlt években új források, dokumentumok és kutatási módszerek váltak elérhetővé, amelyek segítenek abban, hogy tágabb betekintést nyerjek Munkácsy életébe és munkásságába. Harmadrészt pedig elengedhetetlen Munkácsy Mihály emlékének és örökségének megőrzése és tisztelete is. A művész életének kutatása segíthet abban, hogy jobban megértsem és megértessem az olvasóval a személyiségét, inspirációit és életének a küzdelmeit. Így akár tiszteleghetek a nagysága előtt és megőrizhetem az emlékét. Összességében elmondható az, hogy Munkácsy Mihály életének kutatása ma további információkat és megértést hozhat a művészetéről és a kortárs magyar festészetéről. Lehetőséget ad arra is, hogy új összefüggéseket tárjak fel és újra értelmezzem a művészeti hagyományainkat.

A munkám **kronológia határai** 1844-es és az 1900-as évek, amikor Munkácsy megszületett és meghalt. Az ezt felölelő időszakban a művész életében több fontos és akár mérföldkőnek is tekinthető dátum volt. Ezek közül néhány, amelyet kiemelnék:

- 1844: Február 20-án Munkácson született. Eredeti családneve Lieb.
- 1848: Édesapja áthelyezése miatt a család Miskolcra költözött.
- 1851: Mindkét szülője halála után anyai nagybátyjához került Békéscsabára.
- 1848: Édesapja áthelyezése miatt a család Miskolcra költözött.
- 1855: Asztalosinas lett Langi Mihály békéscsabai műhelyében.
- 1858: Aradon dolgozott asztalosként.
- 1861: Megbetegedett, s Gyulára ment a nagybátyjához. Lábadozása alatt megismerkedett Szamosy Elek akadémiai végzettségű festővel, aki tanítani kezdte.
- 1863: Pestre jött, ahol a Nemzeti Múzeum Képtárában másolgatott, Ligeti Antal és Telepi Károly festők segítettek. Felvette a Munkácsy művésznevet.
- 1865: Beiratkozott a bécsi Képzőművészeti Akadémiára, de anyagi problémák miatt fél év után abba kellett hagynia.
- 1866: Szembetegségét Pesten kezelte, s lábadozása alatt újságok számára rajzolgatott, képtárakat látogatott és másolt.
- 1866-1867: Ősszel beiratkozott a Müncheni Akadémiára, majd ösztöndíjjal Párizsba látogatott, ahol megismerkedett a francia realisták műveivel.
- 1868-1870: A Düsseldorf-i Akadémia hallgatója lett, itt fejezte be a Siralomház című művét, Paál László révén megismerkedett a De Marches házaspárral. Siralomház című képével elnyerte a Párizsi Szalon egyik aranyérmét.
- 1872: A De Marches házaspár hívására Párizsba költözött, majd Colpachon, a birtokukon vendégeskedett.
- 1873: Meglátogatta Paál Lászlót Barbizonban. Itt készült a Rózsehordó nő című képe.

- 1874: Feleségül vette De Marches báró özvegyét, Cecil Papier-t. Svájcba, Olaszországba és Békéscsabára utaztak nászútra.
- 1877: Lezárult a népi életképek idősza, új témák jelentek meg, az úgynevezett szalonképek. Megfestette Milton című képét.
- 1878: A Miltonnal megnyerte a párizsi világkiállítás aranyérmét. Charles Sedelmeyer műkereskedővel tíz évre szóló szerződést kötött. Meghalt ifjúkori barátja, Paál László. Hozzákezdett a Krisztus Pilátus előtt című művéhez.
- 1881: A Krisztus Pilátus előtt bemutatása Sedelmeyer palotájában.
- 1882: A Krisztus Pilátus előtt című kép utaztatása Európában, bemutatása Bécsben. Ferenc József kitüntette.
- Munkácsyt a Szent István-rend kiskeresztjével. Budapesten fényes ünneplésben részesítették, Budapest és Munkács díszpolgárává avatták. Hozzákezdett a Golgota című műve megalkotásához.
- 1884: Tavasszal bemutatta a Golgotat Sedelmeyer párizsi palotájában. Sedelmeyer a képet Európa több városában kiállította.
- 1887: John Wanamaker megvásárolta a két Krisztus-képet, és kiállította philadelphiai áruházában.
- 1888: Felbontotta a Sedelmeyerral kötött tízéves szerződését.
- 1889-1890: A reneszánsz apotézisa című bécsi mennyezetképének a megfestése.
- 1893-1894: Megfestette és bemutatta Honfoglalás című képét Párizsban, majd Magyarországra utaztatta. A kép később a Parlamentbe került.
- 1896: Megfestette és bemutatta Ecce Homo című képét Budapesten. Egészségi állapota rosszabbodott.
- 1898-1899: A Bonn melletti Endenich elmegyógyintézetébe került.
- 1900: Május 1-jén Endenichben meghalt. Május 9-én Budapesten a Múcsarnok előtt ravatalozták fel. Május 11-én a Kerepesi temetőben temették el. Több százezren kísérték el utolsó útjára.

Földrajzi határai: Munkács városától (mai Ukrajna) Békéscsabán, Miskolcon, Aradon, Bécsen, Münchenen, Düsseldorfon, Budapesten és

Amerikán át egészen Párizsig terjedtek. Ezek a helyek meghatározó szerepet játszottak az életében és művészetében.

A történészek és művészettörténészek alaposan tanulmányozták ezt a témát, aminek eredményeképpen számos publikáció és tanulmány született az elmúlt években és a múltban, amelyek a segítségemre voltak a munkám során. Ezeket a következők szerint tudnám felosztani:

- Történészek munkái, amelyek Munkácsy életével és munkásságával foglalkoznak.
- Történészek munkái, amelyek a Munkácsy-kérdést taglalja.
- Történészek munkái, amelyek az örökségét és az emlékezetét mutatják be.

Malonyai Dezső¹, Czeglédi Imre², Gosztonyi Ferenc³, Végvári Lajos⁴ és Gyarmati Gabriella⁵ kiadványai monográfiaként és forrásként szolgáltak Munkácsy ifjúsága és élete bemutatása során. Sinkó Katalin⁶ és Dr. Lázár Béla⁷ monográfiája leginkább a Munkácsy-kérdéssel foglalkozott. Az örökségének a kifejtéséhez segédkiadványokat használtam.^{8,9} Ezeken kívül tankönyvek és módszertani kiadványok is segítettek a munkám megírását.¹⁰

A legtöbbet és a legrészletesebben Végvári Lajos foglalkozik Munkácsy személyével, a gyermekkorával, a Békéscsabán töltött éveivel, a bécsi, müncheni düsseldorfi tanulmányi éveivel, a társasági életével, a műveivel, a magánéletével és hatását az akkori művészeti életre, összeségében az egész életével.

¹Malonyai Dezső. Munkácsy Mihály élete és munkái.- Budapest: Singer és Wolfner, 1898.-235.o.

²Czeglédi Imre. Munkácsy ősei és rokonsága.- Békéscsaba: Kiadja a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2007.-136.o

³Gosztonyi Ferenc. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-246.o.

⁴Végvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-639.o.

⁵Gyarmati Gabriella. Munkácsy Capriccio. A festő, a kortársak és a világ legnagyobb Munkácsy gyűjteménye.- Békéscsaba: Munkácsy Mihály Múzeum, 2016.-224.o.

⁶Sinkó Katalin. Buksz. Kritikai írások a társadalomtudományok köréből.- Budapest: Budapesti Könyvszemle, 1990.-544.o.

⁷Dr. Lázár Béla. A Munkácsy-kérdés.- Budapest, 1936.-178. o.

⁸Print Andrea. Munkácsy Miskolcon. Válogatás Pákh Imre gyűjteményéből. –Miskolc: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság, 2006.-40.o.

⁹Békéscsaba - Munkácsy Emlékszoba. Tájak, Korok, Múzeumok kiskönyvtára 382.- Budapest: TKM Egyesület, 1990.-16.o.

¹⁰Imrehné Sebestyén Margit. Tanmenetjavaslat rajz és vizuális kultúra tanításához 7. évfolyam számára.

Diplomamunkám bevezetésből, források és szakirodalmak alapján kidolgozott fejezetekből, következtetésből, továbbá a felhasznált forrás és irodalomjegyzékből áll. Szerkezetileg négy fejezetből tevődik össze. A diplomamunkám befejezésében a munkám összegzése, valamint az elért eredmények és következtetések találhatóak meg.

I. FEJEZET

MUNKÁCSY MIHÁLY IFJÚKORA

Munkácsy Mihály 1844. február 20-án született Bereg megyében, a mai Munkács városában. A családi vezetékneve a Lieb, de a művészi pályája kezdetén a szülővárosa után felvette a Munkácsy nevet. Az anyakönyvi bejegyzésre utólag rávezették, hogy a magyar minisztérium engedélyével a Lieb családnevet Munkácsyra változtatták. A névmagyarosítást engedélyező határozat 1868. október 3-án kelt.¹ Miután világhírnévre tett szert, a király magyar nemességet adományozott neki. A kettős mezőre felosztott címerben három csillag között egy szárnyas oroszlán szerepel.

A Liebek többsége Eperjesen, Sóváron és Nagyszombaton született, de főleg Sóvár és a mellette fekvő Eperjes városa, volt a központjuk. E helyszínek egyikén született a kis Munkácsy nagyapja Lieb Ignác. Sóbányán élt, a katolikus vallást gyakorolta és a királyi sómérlegelő írnoka volt. Az ő második házasságából született 1800-ban Munkácsy édesapja Lieb Mihály, aki kincstári sőtiszt volt Munkácson.

Reök Cecilia Munkácsy édesanyja a Szabolcs megyei Mándokon született, mint Reök Theofil uradalmi tisztartó lánya. Munkácsy anyjának egy német nyelvű levele maradt fenn, amely melegszívű, erős családi érzésű és iskolázott nőnek mutatja. Családja eredetileg a Röck nevet viselte. Később Reöknek nevezte magát, de a családi név írása ingadozó volt, mert például azon a sírkövön, amelyet Munkácsy szüleinek a miskolci temetőben állíttatott, anyja

¹ Végvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-17.o.

neveként Röck Cecilia olvasható. Kétségtelen, hogy a Röck-család is elmagyarosodott németekből származott, de Lieb Mihályék házában a társalgási nyelv alighanem a magyar volt, mert a kis Miska csak magyarul tudott.¹

A szülők a két család szatmári kapcsolatai révén ismerkedtek meg, valamint az akkor nagy hírnévnek örvendő nagykárolyi bál is összehozta a fiatalokat. 1839-ben kötöttek házasságot. Hat gyermekük született Emil, Aurél, Mihály, Szidónia, Gizella és Gyula. Közülük hárman élték meg a felnőttkort: Gizella, Emil és Mihály. A gyerekekkel leginkább az áldott jószívű édesanyjuk foglalkozott.

A Lieb családról mindenki szépen és szeretettel emlékezett meg a környezetükben. *Munkácsy szüleinek társadalmi műveltsége, kedélyessége és vendégszeretete,- írja Zsilinszky Mihály, Munkácsy ifjúságára vonatkozó becses jegyzeteiben, melyeket kéziratában szíveskedett rendelkezésünkre bocsátani, - messze földön ismeretes volt. Az apa örökké vígkedélyű ember, jó kedvet vitt magával minden társaságba, melyben megfordult s boldognak érezte magát, ha saját otthonában vendéget láthatott. Családjához rajongó szeretettel vonzódott.*²

Az édesapja 1848 októberében megpályázott egy megüresedett miskolci sópénztárnoki állást, és így a család Miskolcra telepedett át. A szabadságharc idején viszont épp 1848 őszétől Miskolc a csaták hadszínterévé vált. Cserépváron rejtőzött el a szabadságharc végén, 1849 augusztusában a Reök család több tagja is. Így Reök Antalnál húzódott meg öccse, Reök István, Pestről, valamint húga, Cecilia, férjével, Lieb Mihállyal és öt gyermekével, Miskolcra, közöttük a kis Miskával (Munkácsy). Sőt apjának testvére, Tóthné Lieb Mária is ide menekült gyermekeivel Eperjesről. A nagyszámú Lieb-Reök -Tóth gyermek egy szobában tartózkodott az oroszok bejövetelekor, s az orosz tisztiskolának nézte a felügyelet alatt játszó gyermekeket.³

¹ Végvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-17.o.

² Malonyai Dezső. Munkácsy Mihály élete és munkái.- Budapest: Singer és Wolfner, 1898.-1.o.

³ A szabolcsi Reök ág. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja:

http://www.epa.uz.ua/01500/01577/00030/pdf/bmmk_2007_2_068-102.pdf

Munkácsy Mihály gyermekkori emlékei a szabadságharchoz kötődnek. Négy éves volt ekkor és nem értett abból semmit sem, ami körülötte zajlott, például, hogy miért csatáznak a katonák. Apja a család tradícióinak megfelelően a szabadságharcos magyarság oldalán állt. A Kossuth-kormánynak végzett szolgálatai miatt a győztes Habsburg-hatalom börtönbe vetette, s ott szerzett betegsége következtében hamarosan meghalt.¹Később felidézte, hogy Miskolcon volt egy katonai egység, amely a sóház őrzésére volt kirendelve. Szolgálatuk részeként az egység katonái éjjel-nappal a házuk előtt masíroztak.

Az oroszok körül zárták Miskolcot, így a Lieb család menekülése igazán kockázatos volt, hiszen az oroszok bármelyik pillanatban könnyen elfoghatták őket. Az országúton hirtelen egy csapat lándzsás kozák rohant beléjük, megrémítve ezzel a családot, de szerencsére nem okoztak, további sérüléseket. Csupán egy anya ült a kocsiban az öt gyermekével, így útnak engedték őket és nem sokkal később meg és érkeztek Cserépvárra. Ez a gyönyörű hely a Mátra tövében helyezkedett el. A kis Munkácsy legszebb gyermekkori emlékei itt születtek meg.

Egy öreg kastélyban éltek, amely a nagy boltíves kapuival olyan volt akár egy vár és olyan erős is volt, mintha örök időkre építették volna. Az udvaron egy kis kápolna és egy kút helyezkedett el. A kút körül egy csacsi ballagott minden egyes nap ugyanazokat a köröket megtéve. Ez a csacsi volt a Lieb gyerekek kedvenc játékszere, és állandóan azon versenyeztek, hogy melyikük üli meg hamarabb a hátát. A vár alatt, kicsivel lentebb a völgyben feküdt a falu apró, fehérre meszelt házacskáival nyugodtan pihent a zöldellő fák között. A lejtőkön békés csordák legeltek, és kecskék másztak fel a meredek oldalakon, Lieb gyermekekkel a hátukon. Szerencsés módon soha nem esett bajuk.

Azt a jó, szelíd, egészen gyermeklelkű Munkácsyt, a szinte öntudatlanul teremő nagy művészt látjuk, mikor az egyik lamaloui levelében, életének erről a korszakáról beszél és felsóhajt ilyenformán: - én csak fecsegek, fecsegek,

¹Laskay Gabriella. Munkácsy Mihály. Honfoglalás.- Száz szép kép, 2006.(Elektronikus forrás)// Hozzáférés módja: <https://mek.oszk.hu/04200/04238/html/eletrajz.htm>

fecsegek, pedig talán nem is érdekelnek ezek a jelentéktelen apróságok senkit, de nekem olyan kedvesek és olyan jól esik visszamennem, messze, messze, a mennyire csak tudok, ebbe a múltba. És ha mégis ily sokszor visszatérek életem ezen korszakára, teszem azért, mert kényszeríteni akarom a lelkemet az emlékezésre, látni szeretném életem e korszakát mentől világosabban, szeretném újra megtalálni minden pillanatát, mert annyira igazán boldoggá tesz az, a mire ebből a korból emlékszem, hogy iparkodom mentől többre emlékezni... Mert hisz bőségesen megtanított azóta az élet arra, hogy minden, a mi pozitívvá válik, a mit bonckés alá vehetünk és a minnek a miért?- jeire megfeleltünk, nemcsak a báját veszi el, nemcsak himpora pereg le annak, de elvész gyakran egészen.¹

Csakhamar Cserépvárt is elérte a szabadságharc. A szép fehér falut felgyújtották és fekete romok maradtak csak belőle. Cserépvártól nem messze vívták a szabadságharc egyik legvéresebb csatáját, a kápolnait. A család mindezek ellenére a faluban maradt mindaddig, míg lecsendesedtek a viszonyok és visszaköltözhettek, a világosi ütközet után Miskolcra.

Lieb Mihályt Miskolcon elfogták az ellenség csapatai és fogva tartották, és mindent kizáróan itt kaphatta el azt a betegséget, amely később végzett vele. Nem sokkal ezután a Lieb gyerekek édesanyja gyomorrákot kapott és meghalt, pont mikor a gyerekeinek a legnagyobb szükségük volt az anyai szeretetre. A kis Miska meg siratta az édesanyját, de hamar túltette magát rajta, mivel még olyan korban volt, hogy nem fogta fel az édesanyja hiányát. Később viszont érzékelte az elvesztését, amikor is nem volt kihez menekülnie a gyakran kiérdemelt büntetések elől. Az özvegy apuka újra megnősült, hogy a gyerekeinek ismét legyen édesanyja, voltaképp neki, pedig felesége, viszont a gyerekek nem kaptak semmiféle édesanyját.

Az kisgyermek Munkácsy sok bajt kitett. Általában a bátyja Emil vitte bele a rosszba, az apjuk pedig mindig kíméletlenül megbüntette a fiait., *Nyíltan be kell vallanom, nem voltam csodagyerek, aki már tíz esztendőskorában*

---

¹Malonyai Dezső. Munkácsy Mihály élete és munkái.- Budapest: Singer és Wolfner, 1898.-4.o.

mesterművet alkot, ha valahol ceruzára tettem szert, elkezdtem firkálni, de nem emlékszem, hogy pápaszemes tanáraimat, vagy játszótársaimat eltaláltam volna. Apró embereket rajzolgattam- ez volt minden, valószínűleg két hosszú vonal: a láb, egy kör: a test, rövidebb vonal: a nyak, kisebb kör: a fej és széttárt karok.”¹

Egy visszaemlékezés Munkácsytól: *”Ez is egyik emléke a kezdetleges művészi inspirációimnak... Egyszer aztán nem bírtam már ellenállni tovább a kísértésnek. Rakásra hordtam széket, sámlit s vakmerően hágtam alkotmányom ormára. Már elértem a képet, fogtam a keretet, leemeltem a szegről midőn az áruzó alkotmány megingott lábaim alatt... A többit nem nehéz kitalálni. A kép a fejemre zuhant, a fejem keresztül ütötte üvegestől, szemeimet megkímélte a jó szerencse, de az ajkaimat összehasogatta az üveg. Ez is csak azt bizonyítja, hogy szerettem firkálni. De bezzeg a könyvekkel nem tartottam bensőséges barátságot...Szegény jó atyámnak az volt a szándéka, hogy minden tekintetben komoly nevelésben részesítsen bennünket, de hej!- ő csak a kezdet kezdetén viselhetett gondot reánk. Két idősebb testvéremnek több jutott az apai gondviselésből, én nagyon fiatal voltam, mikor teljesen árván maradtunk”.*²

1850-ben halt meg Lieb Mihály. A testvérek ekkortól kezdve lettek teljesen árvák. A mostoha anyjuk hátat fordított nekik és talán mindannyian elzülленek, ha nem veszi őket az oltalmuk alá az édesanyjuk testvérei. Miskát, aki ekkor hat éves volt a nagybátyja Reök István vette magához, aki ügyvéd volt és Békéscsabán élt. Viszont, mivel részt vett a 48-as küzdelmekben az osztrák kormány elvette az ügyvédi engedélyét. Apponyi György gróf segített rajta és rábízta az ügyészi teendőit. Maga Munkácsy számtalanszor felelevenítette nagybátyja szigorúságát, de hozzátette azt is, hogy hálával tartozik neki, a szigorúságáért. Hiszen ReökIstvánt kellően jól jellemzi az, hogy a szűk anyagi körülményei ellenére is magához vette a húga gyermekét.

¹ Munkácsy Mihály. Emlékeim. Letyán Sándor ford.- Budapest: Amicius kiadó, 1921.- 35.o.

²Malonyai Dezső. Munkácsy Mihály élete és munkái.- Budapest: Singer és Wolfner, 1898.-9.o.

1851-ben nem sokkal az apja temetése után indultak el Csabára. Munkácsy húga Gizella is ide került az egyik nagynénihez. A nagybácsi otthona egy szerény kicsi házikó volt, ahol a legbecsesebb tárgy a bácsi íróasztala volt, ahol Miska rögtön felfigyelt a papírnyomóra, amely teljesen izgalomba hozta. A megérkezésük napján ellátogattak a nagynénihez is, ahová Gizike került. A gyermek Munkácsynak rögtön elnyerte a tetszését a nagynéni otthona, ahol jómódban éltek és rögtön otthon érezte magát. A nagynénit rögvest megkedvelte, mivel a gyermeki ösztönei azt sugallták, hogy a hölgytől majd barátságot és szeretet fog kapni a jövőben.

Ettől kezdve sok időt töltött a nagynéni otthonában. Eleinte a nagybátyja nem íratta be iskolába, hanem otthon oktatta. A reggeli órákat jelölte ki erre a célra és nagy fegyellemmel tanította a kis Miskát, aki ha nem tudta a leckét kapott a füleire. Néha hiába tudta a házit, de nagybátyja iránti félelmében elfelejtette.

Miska szép szőke kisfiú volt, aki határozott fellépésével és gyermeki naivitásával kitűnt a társai közül. Gyorsan átvette a nem rég megismert gyerekek között a vezető szerepet. Ekkortájt a színészet iránt érdeklődött, de persze rajzolgatni is szeretett. Egy lamaloui levelében a következőket írta: „- Emlékszem szerettem én firkálni abban az időben, de biz arra senki ügyet nem vetett. Egy nap a szomszéd kis leányánál láttam egy skatulya festéket. Óh, ha én nekem is lenne! ...Nem volt egyéb vágyam attól kezdve. Könyörögtem a néninek folyton, hogy vegyen nekem olyat. Vett is... Azonnal munkához láttam és a hol arra való kis helyet kaptam a kerítés vagy a ház oldalán, oda bizonyosan pingáltam valamit, mert papírosom soha se volt elég.”¹

A rajzolás mellett kedvelte a zenét is. A nagybátyja híres zenész és kiváló hegedűs volt. A szabadidejében gyakran játszott a vendégeinek. Miska valósággal elmerengett a szebbnél szebb nóták mellett és szeretett volna ő is hegedülni. Miskát teljesen elvarázsolták a bájos dallamok, és vágyott arra, hogy

¹Malonyai Dezső. Munkácsy Mihály élete és munkái.- Budapest: Singer és Wolfner, 1898.-14-15.o.

ő is hegedülhessen. Viszont zenei tehetsége ellenére soha nem tanult meg egyetlen hangszeren sem játszani.

Két évig élt a nagynénje és nagybátyja gondviselése alatt. A nagynénje terveket szövögetett vele kapcsolatban, de egy váratlan rabló támadás következményeképpen elhunyt. Az özvegye pedig elköltözött Csabáról, így Mihály teljesen a nagybátyja felügyelete alatt maradt. Amikor Reök István megnősült, egy nagyobb házba költöztek. Munkácsy ekkor kötött barátságot a szomszédban élő Vidovszky család két fiával, akikkel később jó kapcsolatban maradt.¹A családnál, hat gyermek volt és az édesanya első perctől kezdve sajátjaként bánt Miskával és ő is hamar összebarátkozott két testvérrel a hat közül. Munkácsy mindig nagy hálával gondolt vissza rájuk.

Néhány hónap elteltével azon gondolkoztak, hogy elküldik a fiúkat valamelyik kollégiumba. A nagybácsi ekkor Miska elé állt és megkérdezte tőle, hogy mi szeretne lenni. István legnagyobb megdöbbenésére a fiú azt válaszolta, hogy szabó. Ezt a nagybácsi rettenetes ötletnek találta, ezért megpróbálta más iparos szakmák felé terelni Mihályt. Ő pedig végül az asztaloság mellett döntött. Nem sokkal ezután Reök István áthívta az otthonába Langi Mihály asztalos mestert és egyezséget kötött vele. Miska inaskodásának a feltételeit taglalták, arra kérte az asztalosmestert, hogy bánjon a fiúval máshogy, mint a többi inassal és ne küldje külső munkára, hanem leginkább a műhelyben foglalkoztassa.

Mihály ekkortájt tizennegyedik évében járt. Izgatottság lengte körbe, hogy elkezdheti élete első szakmáját tanulni. A nagybátyja összeállított neki egy felszerelést, amelyet magával vihetett és amelyben az édesapjától örökölt ezüst pohár és evőeszköz is benne volt. Ezután István maga kísérte el Miskát a műhelybe, akinek ez a nap egy vidám emlékként maradt meg az emlékezetében. A következőket mondta róla: *„A mester eljűk jött a műhelyből. Soha sem fogom elfelejteni,- írja egyik francia levelében Munkácsy,- a mint kissé előre hajolva,*

---

¹Gosztanyi Ferenc szerk. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-14.o.

lassan cammogott felénk. Az arca... Hej később, később jobban megismertem ezt az arcot, mint ebben az első pillanatban, melyben itt mindent olyan kedvesnek találtam!... Szóval Lángi uram jött elénk s bevezett bennünket a műhelybe. Tágas helyiség volt az, teli gyalupadokkal, deszkákkal, bútorokkal, a gyalupadok alatt hatalommal állott a jószagú friss gyaluforgács, a legények gyalultak, fűrészelték, kalapáltak... ”¹

Nem sokkal később Reök István és a családja Gerendásra költöztek.

A kis Munkácsy nagy örömmel vágott az asztalos mesterség kitanulásába. Élvezte a gyalulást, a fűrészelést, a szegezést és azt, hogy mezítláb futkoshatott, de csakhamar vége szakadt az örömének. A következőket mondta: „*Majszter uram megmondta a legényeknek s a többi inasoknak, hogy itt ezt a gyereket ni, jól ráncba kell szedni, ha nem engedelmeskedik, - nekem pedig meghagyta, hogy megbecsüljem a legényeket, mert legények, az inasokat meg, azért, mert mindnyájan többet tudnak már, mint én, a ki egészen csacsi vagyok.*”²

Meg is kapta az első feladatát az öreg Jánostól, aki ott dolgozott. A fazék alatti hamut kellett fűjnia, ez volt hát munkakezdésének az első feladata.

Nagyon szeretett volna már egy gyalupadot kapni, de azzal kellett beélnie, hogy a deszkákból szedte ki a szögeket. Többen is rácsodálkoztak arra, akik valamelyest ismerték a családját, hogy asztalosinasnak és nem valamilyen értelmiségi szakmát tanul. Itt az étkezések is máshogy zajlottak, mint amihez hozzászokott, mivel a küszöbön hagytak a számukra egy nagy fazekat és egy kanalat, és egymás ellen versengve, hogy ki jut több falathozétkeztek együtt. Gyorsan elszállt a kezdeti lelkesedése és a legkegyetlenebb foglalkozásnak tekintette ezt.

Minden vasárnap a Vidovszky családnál ebédelt, akik mindig örömmel várták és az ott tartózkodása alatt elfelejthette a műhelyben tapasztalt nyomort,

¹Malonyai Dezső. Munkácsy Mihály élete és munkái.- Budapest: Singer és Wolfner, 1898.-19.o.

²Malonyai Dezső. Munkácsy Mihály élete és munkái.- Budapest: Singer és Wolfner, 1898.-21.o.

és finom ételeket is ehetett. Gyakran kellett a műhelyben az éjszaka közepén vagy hajnalban kelniük koporsót készíteni.

Egy éjszaka kint aludtak az udvaron és Miskát és keserves sírásba kezdett. Siratta a szüleit, siratta a boldog és gondatlan gyerekkorát és lelki szemei előtt látta a nyomorúságos jövőképét. *„Tíz esztendő tényleg ezen az éjszakán. Láttam, óh, egészen láttam, hogy milyen fekete sors várakozik reám, éreztem, hogy ez az egész életem keresztül így fog tartani. Nem ez így nem lehet! Sejtettem, hogy ebből menekülnöm kell. Menekülni fogok, azt tudtam, de nem is sejtettem, hogy miként.”*¹

Gerendás, amely oly sokszor előfordul Munkácsy életében. Ide szökik meg mesterétől asztalosinas korában, ide tér megpihenni néhány hónapra 1862—63-ban, mielőtt a festőpályára lépne. Még kétszer tölt hosszabb időt a gerendási tanyán: 1865 szeptemberétől 1866 februárjáig az Estebéd a pusztán és a Búsuló betyár megfestése idején, valamint 1867 augusztusa és októbere között.²Reök István aztán visszavitte Békéscsabára, a műhelybe. Különösebb változásokat a szökés nem eszközölt az életében, de Langi úr szelídebben bánt vele. Három évet töltött a Langi Mihály békéscsabai asztalosmester műhelyében és végül bizonyítványt is szerzett nála. Hiába egyezett meg Reök István és Langi úr egy szerződés keretein belül Miska alkalmazásának a feltételeiről, de Langi Mihályezeket nem tartotta be. A fiú így napi 10-12 órát dolgozott, szörnyű életkörülmények között.

Hosszas keresgélés után végül Aradon talált munkát a nagybátyja közbenjárásával egy Albrecht nevű asztalosnál. A fizetés kevés volt, a körülmények pedig borzasztók, ráadásul akkoriban nagyon gyengének érezte magát. Minden reggel öt órai felkelése után kezdte meg a munkát. Szabad idejében az asztaloslegény a minorita gimnázium diákjaival barátkozott, de főként rajzolgatott. Első zsenyéit Bettelheim Vilmos könyvkereskedőhöz vitte

¹Malonyai Dezső. Munkácsy Mihály élete és munkái. - Budapest: Singer és Wolfner, 1898.-30.o.

²A szabolcsi Reök ág. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja:

http://www.epa.uz.ua/01500/01577/00030/pdf/bmmk_2007_2_068-102.pdf

el, aki át is vett néhány rajzot az ügyes kezű legénytől, és ezekből el is adogatott. A művészetpártoló kereskedőtől és baráti körétől kapott „zsebpénz” jól eshetett a sokat nélkülöző, nagyon szerény körülmények között élő fiatalembernek. Némi túlzással azt is mondhatjuk, hogy Bettelheim Vilmos volt az első, aki felfigyelt az asztaloslegény tehetségére és tanulásra biztatta.¹ Így teltek a napjai Aradon és ahogy telt az idő egyre szerencsétlenebbnek érezte magát. A lelki szenvedései gyötörték és semmi reményt nem látott arra, hogy elszabadulhasson Aradról. Hat hónapon át alig evett, ami teljesen legyengítette és lázas hidegleléshez vezetett. Ennek okán második Aradon töltött évének a végén abba kellett hagynia a munkát és visszatért Reök Istvánhoz, aki ekkor már Gyulán élt.

A következőket mondta életének ezen időszakáról: *„Két forintot, két forint ötven krajcárt kerestem hetenkint, hanem az anyagi nyomorúságot olyan jól megszoktam én már akkora, hogy ezt föl se vettem, sőt eszembe se jutott, hogy másképp is lehetne. A legkeményebb nélkülözéseket egészen természetesnek találtam. De idővel egyebekre kezdtem vágyakat érezni... Homályosan ugyan, de mindig pislogott bennem az a szándék, hogy valami egyébhez kellene fogynom és ott Aradon történt, hogy másodszor undorodtam meg a mesterségemtől.”*²

Nagybátyja fogadtatása nem volt épp szívélyes, de egy heves lázroham után, amely megrohmozta Munkácsyt nyilvánvalóvá vált az állapotának a súlyossága. Orvost hívatott hozzá és gondos ellátásban részesült.

S talán ez a betegség mentette meg Munkácsyt a festészetnek! A láz csak minden második napon jelentkezett, a közbeeső lázmentes napokon viszonylag jól érezte magát. Ilyenkor tétlenül, unatkozva feküdt ágyában. A munkára nem volt ereje, de annál jobban érezte magát, mintsem unatkozva töltse el napjait. Gyermekkorában sokat rajzolgatott, később Aradon abbahagyta: sem ideje, sem kedve nem volt hozzá. Most a szoba falán lévő metszetek újból felébresztették

¹N. Varga Éva, Szatmári Imre szerk. A Békés Megyei Múzeumok Közleményei 30.- Békéscsaba: Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2007.-287.o.

²Malonyai Dezső. Munkácsy Mihály élete és munkái.- Budapest: Singer és Wolfner, 1898.-43.o.

régi szenvedélyét rajzolgatni kezdett. Szorgalmasan másolta egyik metszetet a másik után. Munkája kitöltötte lázmentes napjait¹. Egy nap épp nagy másolásban volt, amikor megjelent a háta mögött Reök István és nézte, hogy mit csinál a fiú és ez után az eset után azt mondta a fiúnak, hogy akár festő is lehetne belőle. Munkácsyban nagyon megmaradt ez a mondat és a szórakozása lassanként, hivatássá alakult át.

Egy nap Reök István azzal az ajánlattal állt elő, hogy vehetne rajzórákat. Így történt, hogy a fellépülése alatt, rajzórákat vett Fischer Károly gyulai rajztanártól, aki leginkább cégtáblák megfestésével foglalkozott.

Fischer műhelyében ismerkedett meg Szamossy Elek akadémiai végzettségű vándorfestővel, aki ekkor a Wenkheim grófoknak dolgozott Gyulán. Szamossy, mivel tehetségesnek találta az ifjút, rábeszélte Reök Istvánt a pályamódosítás engedélyezésére. A nagybácsi beleegyezése után tanítványaként maga mellé vette.²

Munkácsy nem említi önéletrajzában, hogy Fischernél nem csak ő tanulta a festészet első fogásait, hanem egy másik legényke, Kratochvill (művészi nevén Gyulai) László is. Már Scherer feltételezte, hogy Munkácsy egyik legbensőbb barátja, Gyulai Laci is Fischernél kezdhette a rajztanulást. Scherer feltételezése bizonyítható. A két ifjú Gyulán kezdődő barátsága ugyanis Munkácsy távozása után is megmaradt, sőt néhány év múlva újra találkoztak Pesten.³

Szamossy Elek ajánlatot kapott egy újabb munkára a Zselinszky gróftól és vele tartott a fiatal Munkácsy is. Munkácsy a következőket mondta a mesteréről: *„Szamossy igazán szeretett, s nemcsak festeni tanított, de nevelt is, [...] igyekezett fogyatékos képzettségemet pótolni. Világi és művészi ismereteim gyarapítása közben teltek-múltak a napok. Az elsővel azért foglalkoztam, mert tudtam, hogy szükséges, a másodikhoz pedig szívvel-lélekkel vonzódtam.”*⁴

¹Czeglédi Imre. Munkácsy Gyulán.- Gyula: A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 41, 1963.-11.o.

²Gosztonyi Ferenc szerk. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-15.o.

³Czeglédi Imre. Munkácsy Gyulán.- Gyula: A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 41, 1963.-14.o.

⁴Gosztonyi Ferenc szerk. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-18.o.

Ormós Zsigmond műgyűjtő invitálására Munkácsy és SzamossyBuziasra telepedtek át. Itt látott először Munkácsy jelentősebb műalkotásokat. Ezután Karácsonyi grófhhoz vezetett az útjuk Beodrára, ahol Munkácsy asszisztált Szamossynak portrék festésében és restaurálásában. Ebben az időszakban készültek első olyan művei, amelyek figyelemre méltóak, mint a Tollfosztó asszony, a Levélolvasás (Felolvasás), valamint két történelmi kompozíció, a Hunyadi János megtámadása és a Harci jelenet.

A családi levelezés kiadásakor ugyanis előkerültek olyan részletek, amelyek azt bizonyítják, hogy Reök István és Miska kapcsolata nem szakadt meg úgy, ahogy később Munkácsy az Emlékeimben leírja. Már 1862-ben elkéri Szamossytól Miskát, hogy a szokásos pünkösdi családi találkozásra Keresztesre magával vigye. 1863-ban a Pestre készülő Miska útját egyengeti, amikor levelet ír pesti rokonaihoz (Rockokhoz), és ismerőseihez, pártfogásukba ajánlva Miskát. Amikor pedig a művészpályán elindul, féltően figyeli életét, nem egyszer figyelmezteti a felmerülő nehézségekre, az óvatosságra, takarékosagra, a hazairánti kötelességre. A sokat megélt és értelmes nagybácsi-nevelőapa levelei mennek Miskához, hogy saját élettapasztalatait átadva próbálja segíteni az élet buktatóinak elkerülésében¹.

A kibontakozását csak a rendszeres képzés segíthette elő. Munkácsy 1863 októberében Pestre érkezett, és Szamossy Elek ajánlólevelével meglátogatta az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat titkárát, Harsányi Pált. Ő volt az aki, Ligeti Antalhoz a Magyar Nemzeti Múzeum Képtárának vezetőjéhez irányította a fiatal festőt. A Társulat kiemelt figyelmet fordított a fiatal művészek támogatására és örömmel fogadták Munkácsyt is. Ligeti Antal így írt a feljegyzéseiben az ifjúról: *„1863-dik év őszén egy borzas fiatal ember Munkácsy névvel mint kezdő művész mutatta be nálam magát, és távozásakor fölkért, hogy engedjem meg neki a többszöri látogatást. Rövid idő múlva ismét eljött, és hozott magával egy pár vázlatot, hogy róluk véleményt mondjak.*

¹ A szabolcsi Reök ág. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: http://www.epa.uz.ua/01500/01577/00030/pdf/bmmk_2007_2_068-102.pdf

Kezdetleges, sőt gyarló kísérletek voltak bizony azok, de meg volt bennök az eredeti, magvas fölfogás, ami nekem azonnal föltűnt. Ekkor egy pár bátorító megjegyzést tevén munkáira,...bizony sok hányattatáson ment keresztül, és hogy a jelenben is igen rossz anyagi helyzetben van..”¹

Ellátták tanácsokkal az ifjú művészt és engedték, hogy a múzeumban másoljon, továbbá az elkészült munkáit is értékelték. Igazán szerencsés volt, mivel Ligeti Antal személyében igazi pártfogóra talált. Ő terelte Munkácsyt az életképek festése felé. Ligeti így írt erről: *„De még az eddig látott munkái után ítélve, meg vagyok győződve, hogy az ő hivatása inkább az életkép-festészet felé irányul, amely szakmának tanulmányozása nem is jár annyi apparátussal, és az anyagieredményekre nézve pedig már kezdetben is lehetnek sikerei. Mert egy közepszerűen festett életképnek is könnyebben akad vevője, mint egy nagy tanulmánnyal készült történelmi festménynek...A mondottak után Munkácsy azonnal abba is hagyta Hunyadiját, és hozzálátott az életképekhez.”²*

Tehát Ligeti tanácsára abbahagyta a történelmi képek helyett az életképek festését választotta. Akkoriban ez a meghatározás nemcsak hazánkban, hanem Közép-Európában is magas színvonalú képesítésnek számított. Az akkori akadémiai felfogás szerint a történelmi festmények az élet és tájképfestészetnél fejlettebb művészetitettnek számított.

Mindeközben Reök István megpróbálta rávenni az unokaöccsét, hogy térjen vissza az asztalosmesterséghez, de a fiatal művész makacssága és Ligeti ezt megakadályozta. Valószínűleg ezzel kapcsolatos az a műveltségi bizonyítvány, amelyet Ney Ferenc, a Pesti Főreál tanoda igazgatója adott ki 1864-ben, akkor még „Lieb Munkácsy Mihály úr” számára, amelyben tudását megfelelőnek ismerte el, és hiányosságait könnyen pótolhatónak ítélte.³

Az 1863-as év során a korábban megszerzett támogatói biztatása jóvoltából a következő életképei születtek meg: a Falusi felolvasás újabb

¹Gyulai Pál szerk. Budapesti Szemle. Munkácsy Mihály ifjúsága.- Budapest:Franklin-Társulat,1891.- 325. o.

² Gyulai Pál szerk. Budapesti Szemle. Munkácsy Mihály ifjúsága.- Budapest: Franklin-Társulat,1891.- 326. o.

³Gosztonyi Ferenc szerk. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-18.o.

változata, a Kukoricapattogatás. Ligetin kívül az egyik ilyen támogatója Than Mór volt és a Regélő honvédhez ő ajánlott néhány változást. A pécsi megemlékezések szerint 1863 augusztusában és szeptemberében hosszabb időt töltött a családnál Miska, s Reök Lajosék Nepomuk utca 29. sz. lakásában lakott. Munkácsy második látogatását 1865-re helyezik, ezt a pécsiek sem állítják egyértelműen, majd 1867 farsangján járt ismét Pécsett. A Hattyú étteremben meghallgatta a pécsi dalárda hangversenyét is. Pécsi tartózkodásának eredménye a Reök Lajosról és feleségéről, valamint a négy Reök-lányról unokatestvéreiről készült hat portré volt.¹

Az előbb említett támogatói segítségével sikerült eladnia a Kukoricapattogatás című képét és az eladásból származó összegből jelentkezett a Bécsi Képzőművészeti Akadémiára. Ligeti a következőképpen írja le e kép születését: *”A szobából egy nyílt ajtón a pitvarba lehetett látni, hol a tűzhelynél egy leány látszott valamivel elfoglalva lenni. Én kértem tőle, hogy mit csinál az a leány-, „kukoriczát pattogat” felele. „Ez a festeni való tárgy”- kiáltám oda neki- „ehhez csináljon compositiót, és igyekezzék bele humort önteni, a szétpattogó kukoriczák után kapkodó gyerekekkel”. „Igaza van”- mondá - és csillogó szemekkel sietett el tőlem. Már délután hozta a compositióját, és ugyancsak megnevettetett vele. Ez lett egyike az önállólag festett legjobb képeinek ez időben.”*²

Az előkészítő osztályba nyert felvételt. A tanárai közül megemlítendő Joseph von Pührich és Theodor Franz Zimmermann. A legnagyobb hatást Kari Rani gyakorolta rá, ő volt az aki minden valószínűséggel kijavította a műveit. Nem sokkal a tanulmányai megkezdésével egyidejűleg megemelték a tandíjat, amelyet már nem tudott kifizetni és az akadémia erre hivatkozva kizárta. A valódi ok azonban a nemzeti kisebbségek elleni elfogultság és az ebből fakadó kíméletlen magatartás volt. A kizárás mélyen felháborította a fiatal művészt, és

¹ A szabolcsi Reök ág. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: http://www.epa.uz.ua/01500/01577/00030/pdf/bmmk_2007_2_068-102.pdf

² Gyulai Pál szerk. Budapesti Szemle. Munkácsy Mihály ifjúsága.- Budapest: Franklin-Társulat, 1891.- 326. o.

mege erősítette őt hazafias érzésében. Pestre visszatérve több kompozíciót is festett, ilyen például a "Petőfi búcsúja a szülői háztól", amelyben a nagy költő iránti hódolatát fejezte ki.¹

Az akadémia mellett látogatta Bécs híres múzeumait, képtárait, elbűvölte Rubens és Rembrandt művészete. E mellett még egy fontos impresszió érte: itt látta meg Ludwig Knaus düsseldorfi festő Kartenspielende Schusterjugend című képét, amely nagy hatással volt rá.²A későbbiekben Knaus hatása miatt választja a Düsseldorfi Akadémiát. Az ekkor készült képei közül szeretném kiemelni legfontosabb alkotásait a Húsvéti locsolkodást, Vidovszky János és felesége arcképét, illetve a Búsuló betyárt.

1866-ban a meglévő szembetegsége súlyosbodott és fennállt a szemei világának az elvesztése, emiatt Békéscsabára utazott. Ligeti Antal és Than Mór festők tanácsát megfogadva felkereste Dr. Hischler Pál szemorvost. A Rókus Kórházban kezelte az orvos. Ligeti Antal hagyatékából: *„Végre ütött az óra, hogy a kórháznak közel hat heti ott időzés után, búcsút mondhatott, és habár szemeinek még jó darabig nagy szüksége volt a kíméletre, de az a tudat, hogy a megvakulástól már nincs mit félnie, azt már föl sem vette. Ekkor magunk közt azt határoztuk, hogy az első képet, melyet most majd festeni fog, hálájának jeléül dr. Hirschlernek ajándékozza, amit később teljesített is. (Tárgya: egy egeret űző kutya az étellel telt vasserpenyőt földönti, míg a gazdasszony a mezei munkásoknak integet, hogy jöjjenek enni.)”³*

A felépülése alatt sok időt töltött a Kammon kávéházban, és ott jó barátságot kötött Deák Farkassal, a Vasárnapi Újság, és Kazár Emillel, a Fővárosi Lapok munkatársával. Ennek az ismertségének köszönhetően rajzai jelentek meg a Magyarország és a Nagyvilág, majd a Hazánk és a Külföld című lapokban. Szoros barátságba került Jankó Jánossal, és felfrissítette kapcsolatát Paál Lászlóval, akit még Aradról ismert. Ekkortájt készült művei közül

¹Laskay Gabriella.Munkácsy Mihály. Honfoglalás.- Száz szép kép,2006. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: <https://mek.oszk.hu/04200/04238/html/eletrajz.htm>

²Gosztonyi Ferenc szerk. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-19.o.

³Dr. Hischler Ignác és Munkácsy Mihály. Magyar-Zsidó Szemle, 1891.- 298. o.

kiemelendő az említett Feldöntött bográcson kívül a Petőfi búcsúja a szülői háztól, a Paraszt-interieur és néhány arckép. Sokat látogatta az Akadémia palotájának második emeletén lévő Esterházy Képtárat, a Magyarország és a Nagyvilág című lapban cikket is írt a Képtár megvásárlása érdekében. Szerelmes lett Rottmayer Izabellába, a lány jómódú orvos apja azonban ellenezte a kapcsolatot.

Ő maga érezte, hogy tovább kell fejlődnie különösen a rajzolás terén, ezért beiratkozott a müncheni Képzőművészeti Akadémiára. A magyar származású Wagner Sándor tanítványa volt, de jobban hatott rá W. Kaulbach. Itt festette a Vihar a pusztán és Dülő szénásszekér című műveit, amelyek részben kötődnek a Lotz Károly képviselte magyar romantikus tájképfestészethez.¹

Munkácsy, aki akkor még a müncheni akadémia hallgatója volt, 1867. február 18-án beadta a pályázatát báró Eötvös József vallás és közoktatásügyi miniszterhez, Az 1838-as pesti városi árvíz című művével együtt. Pályázatát két müncheni tanára is támogatta. Tanulmányában kiemelte az árvasága miatti küzdelmeket és a tanulmányok folytatásának fontosságát. *„Ezeknél fogva esedezem, méltóztassék (...) engemet, tanulmányaim folytathatására 1500 ft stipendiumban kegyesen részeltetni, amit én művészi termékeimmel hazámnak egykor megszolgálni legszentebb kötelességemnek tartok.”* S így is tett. *Elismert párizsi festőként is mindig visszatért a magyar/magyaros témához. Soha nem felejtett el magyarnak, magyar festőnek lenni. A pályázat mellékleteként az ifjú festő csatolta azt az 1867. február 1-jén készült, ma is őrzött szegénységi bizonyítványt, amelyet számára a város akkori elöljárói, Békéscsaba első népképviselője, Eördögh Frigyes városi főjegyző, Zsilinszky Mihály bíró és Michnay Mihály esküdt állítottak ki. Munkácsy ösztöndíj kérelme pozitív elbírálást nyert.”*²

¹ Sz. Kürti Katalin. Munkácsy-ereklyék és dokumentumok a békéscsabai múzeumban.- Békéscsaba: Szabó Ferenc Kiadó, 1994.-11.o.

² Gyarmati Gabriella. Munkácsy Capriccio. A festő, a kortársak és a világ legnagyobb Munkácsy gyűjteménye.- Békéscsaba: Munkácsy Mihály Múzeum, 2016.-39-40.o.

II. FEJEZET

MUNKÁCSYMIHÁLYMUNKÁSSÁGA: A MŰVÉSZET ÚTJÁRA LÉPVE

1867-ben állami ösztöndíjjal Párizsba utazott a világkiállításra, ahol Courbet művészetéből egész életére döntő benyomásokat szerzett. Visszatérve Münchenbe, kilépett az Akadémiáról s az Adam fivérek magániskolájába iratkozott. 1868 őszén Knaushoz ment Düsseldorfba, a német életképfestés tanulmányozására, önmagára tulajdonképpen Leibl képeinek hatására talált.¹

Ezen a kiállításon látta először Jean-François Millet és Gustave Courbet francia realista művészek festményeit és az élmény nagy hatással volt a további fejlődésére. Még Münchenben tartózkodása idején részt vett a magyar közoktatásügyi miniszter által hirdetett pályázaton és pedig oly szerencsével, hogy csinos összeget nyert, amellyel aztán Düsseldorfba utazott.²

Kisebb megszakításokkal 1871-ig élt Düsseldorfban. Ez a három év volt a művésszé válásának az időszaka. A düsseldorfi életképfestészetre a hagyományos formák és típusok féktelen használata jellemző. Ezeken az régies módszereken keresztül próbál valamit kifejezni az akkori korról, bár ez nem az abszolút igazság. Magának a városnak a légköre és a művészeti élet szokásai, életvitele igazán jó hatással volt Munkácsyra.

Munkácsy, aki első művészi próbálkozásaitól kezdve a megfigyelés, a közvetlen valóságtolmácsolás embere volt, akiben a művészi indulat, az érzelemből fakadó alkotásmód volt az uralkodó, természetesen ridegnek és dermedtnek találta a dél-német kultúrközpont egész szellemét. Párizsi útjának tanulságai és Leibl művészete arra a belátásra vezethette, hogy előrehaladásában a közvetlen természetszemlélet, a naturalista részletstúdium gyakorlása segíti

---

¹ Kenyeres Ágnes főszerk. Magyar Életrajzi Lexikon.- Budapest: Akadémia kiadó.1982.-254.o.

² Nagy Miklós. Vasárnapi Újság.- Budapest: Franklin- társulat. Magyar irodalmi intézet és könyvnyomda, 1900.-279.o.

tovább. Münchenben azonban a természet megfigyelő módszer tekintetében nem kapott útbaigazítást, ezért vágyott Düsseldorfba.¹

Mihály rendkívül gyorsan beilleszkedett és a festői városban levetkőzte minden félszegségét. Rövid időn belül sokfajta emberrel megismerkedett, aktivizálódott a társasági és a düsseldorfi művészetkedvelő családok szívesen látott vendége lett.

Életének menete azonban nem zavartalan: sok gondot okozott neki, hogy ösztöndíja nem érkezett meg mindig idejében, Ligetihez írt leveleinek egyik állandóan visszatérő motívuma a késedelmes pénzküldés miatti panasza. De a munka sem megy mindig úgy, ahogy szeretné, s ez a legnagyobb kétségbeesésbe kergeti: „Ligeti úr azt mondja, hogy sokat írnak itteni életem folyásáról. Erről először is azt írom, hogy az én életemnek nincsen folyása. Az én életem egy álló tó, mely mederében egyformán áll, néha felkorbácsoltan az élet viharától, vagy valamely óriási kacenjammertől.”²

Munkácsy alkotói munkássága nagy belső zaklatottsággal és önmarcangolással telt, ami egyre mélabúsabbá tette. Minden nagyobb művének a megalkotása aggodalommal töltötte el és kísértette lelkét. Összpontosítása olyan erős volt, hogy ez gyakran idegrendszerének ellankadásához és tompulásához vezetett. Lelki felfrissülése érdekében társaságot keresett. A zenében talált vigaszt, gyakran járt koncertekre. Emellett a mesterségének is szentelte magát, és igyekezett fejleszteni tudását. Ekkor sok művész festett sötét alapozómasszával, amelyet csak bitumennek hívtak, vagy aszfaltos technikának. *Munkácsy nagyon kedvelte és gyakran használta ezt az anyagot. Malonyai szerint egyes Munkácsy-képek állapota még a festő életében igen hamar látványos és ijesztően gyors romlásnak indult: „Munkácsy körülbelül a nyolcvanas évekig túlságosan bitümbedolgozott, végtelen kárára az utókornak,*

¹ Végvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-104.o.

² Végvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-105.o.

*mert ez a gyönyörű meleg tónusokat ágyazó festék, amelyen hálás eleinte, olyan alattomos és gonosz, amikor megvénül.*¹

Az itt készült művei között időrendileg az első A főkötő, amelyet még Münchenben tervezhetett meg és Magyarországon is volt rá gondja. A Rajna parti kolónián festette meg. A jó reprodukciók nyomán fogalmat alkothatunk róla. A kép valószínűleg azonos azzal a festménnyel, amelyet Hölzel műkereskedőnek festett, s Düsseldorfban való letelepedése idején „kedves képé”-nek nevezett egy Ligetihez írt levelében. A kép ötlete és kivitelezésének igényessége a párizsi utazás befolyását mutatja.²

Courbet La toilette de la mariée című festményének a hatása érezhető a képen. Ugyanolyan a téri felfogás, a menyasszony elhelyezése. Munkácsy kevesebb mellékfigurákat használt is és más jelentéssel ruházta fel, de ettől függetlenül hasonló Courbetéhez, és pont emiatt nem tetszett düsseldorfiaknak. A festmény, ha nem is tartozik Munkácsy érdemleges alkotásaihoz, különös figyelmet érdemel, mert a típusokban, festésmódban az összeállítás formálásában már mindazok a stílusjegyek felismerhetőek, amelyek a művein megtalálhatók. Ezzel megállapítást nyer az, hogy felfogása elkülöníthető a düsseldorfi képmásától.

A főkötőben először kísérelte meg kialakítani Munkácsy a szituáció, az alakok és a hangulat egységét, ezáltal műve minden fogyatékosága ellenére Courbet már említett La toilette de la mariée c. festményéhez közelít. Vagyis Munkácsy a nyugat-európai realizmus eszközeit fedezte fel a maga számára, s ezáltal legyőzte a konvencionális kispolgári festészetet. Valószínű, hogy amidőn bemutatta „kedvenc képé”-t düsseldorfi kollégáinak, s azoknak nem tetszett, elvesztette bátorságát és maga is hibásnak ítélte ezt a képet.³

A főkötő után levonva a konzekvenciákat tanulmányi célból néhány kisebb kompozíció megfestésébe fogott. Ezek közé tartozik az 1869

¹Gosztonyi Ferenc. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-149.o.

²Végyvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-105.o.

³Végyvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-107.o.

márciusában említett „két kis kép”, ezek közül az „egyiket fogadásból ecset nélkül csináltam, a figurákat kivéve, most ezek is ki vannak állítva s hála istenek ezekkel sem buktam meg, különben ezeket hamarosan hazaküldöm.”¹

Valóságosan festeni, ez lett Munkácsy jelmondata. Próbaképpen festett néhány tanulmányfejet. Munkácsy első itt keletkezett életképe, az Ásító inas, egy ágyból éppen kikelő, nyújtózkodó, ásító inast ábrázol. A mű jól mutatja az anekdotázó, humorizáló német életképfestészet hatását. A képhez készült tanulmányfej, egy minden szépítéstől, idealizálástól mentes, fáradt, elkínzott arcról, amely talán a művész ifjúkorának kevésbé vidám emlékei közül bukkant elő.²

A Munkácsy által festett Ásító inas kép és a hozzákészült tanulmányfej Leibl rajzára hajaz. Magának a festménynek a témáját a saját élete ösztönözte, viszont az inas évekre emlékeztető Leibl rajzot vette alapul úgy, hogy leegyszerűsítette az egészet azzal, hogy nem ábrázolta a háttérben lévő gyermek alakját. Munkácsy képe igazán jól érzékeltette a művész inas éveinek a nyomorúságát, a megterhelő munkától kimerült inas ébredését.

Magának a jelenetnek az őszintesége és valósága lebilincselő. Akkoriban még csak ehhez hasonlót sem készített a magyar életképfestők között senki, de a düsseldorfi festők alkotásai között is kiemelkedő volt az ábrázolásmódjának a realizmusa. Munkácsy ezzel olyat hozott létre, amellyel egy társadalmi osztály nehéz sorsát tudta a néző elé tárni. A tanulmányfej festőileg gazdagabb, mint a végleges példány. A kifejezésmódja itt sokkalta szabadabb, ecsetkezelése elegánsabb. Az árnyékok színesek, szinte már légiesek, az élet lüktetését érzékeltetők. Munkácsynak az Ásító inas tanulmányfejjel sikerült magyar festészet élmezőnyébe kerülnie.

A tanulmányfej a beható stúdium, a naturalisztikus részletlátás kiváló példája Courbet fiatalkori önarcképsorozatára emlékeztet. Az Ásító inas végleges példányát és a tanulmányfejet is a tónusegységben összefogott

¹ Végvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-107.o.

² Bakó Zsuzsanna. Munkácsy Mihály. – Budapest: Kossuth kiadó, 2008.- 15.o.

kolorizmus jellemzi. A tónussal való hangsúlyozás ettől kezdve Munkácsy műveinek egyik sajátja. Az egyéniségének, elképzeléseinek annyira megfelelő kolarisztikus tónusfestés lehetővé tette számára, hogy festészetét ettől kezdve fokozatosan egyszerűsítse, mondanivalóját tömörítse. Tehát már az Ásító inason is határozottan megnyilvánul Munkácsy sajátos művészi felfogása, a valóságábrázolásának az a fajtája, amely nem hűvösen regisztráló, hanem együttérző, humánus tendenciáktól áthatott.¹

Mindezek után nagy terveket fontolgatott, de szorongó érzések is nyugtalanították, még mindig nem bízott magában kellőképpen. Ki lehet jelenteni azt is, hogy a festői képessége ekkor már a példaképe Knausét is meghaladta. Súlyos hetek következtek ezután, melyekre így emlékezett vissza: *„Dolgoztam én szakadatlanul., de nem szerettem azt, a mit csináltam. Mikor a palettát a kezembe vettem, nem ment a munka olyan igazán, mint régebben, mikor még kevesebbet tudtam, de azt hittem, hogy isten tudja micsoda remekmű lesz abból, a mit éppen csináltam...Szólni se mertem arról senkinek, hogy mi bajom, de olyan szerencsétlenül éreztem magam, mint egy kivert kutya.”*²

Ezek után megszületett benne a Siralomház ötlete. Készített egy vázlatot, amelyet megmutatott Knausnak, aki elhesseget a kép megfestésének az ötletét, mivel azt gondolta, hogy meghaladja Munkácsy képességeit, ezért azt tanácsolta neki, hogy inkább a tanulmányaira koncentráljon. Knaus rideg fogadtatása ellenére belevágott. Ötször is újra festette. A Siralomház a Búsuló Betyár tovább gondolásából alakult ki.

Egy nap beállított hozzá egy angol vendég, akiről később tudomást szereztünk és valószínűleg Wilstack angol műkereskedő lehetett, aki részletes információk ismeretében kereste fel Munkácsyt. Igazán hamar elfogadta a meghatározott magas árat és az volt a kikötése, hogy a képet mindenképp be kell mutatni a párizsi Salonban, ahonnan majd az igazi tulajdonos átveszi és elviszi Angliába. Különösen fontos két mozzanat: az egyik a szép kilátásokra

¹Végyvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-110.o.

²Malonyai Dezső. Munkácsy Mihály élete és munkái.- Budapest: Singer és Wolfner, 1898.-103.o.

feljogosító, kimondottan szegény, ismeretlen fiatal festő tudatos túlfizetése, a másik a párizsi Salonban való bemutatás kikötése, ami a kérdés legérzékenyebb pontját érinti. A képért fizetett összeg nemcsak magyar mércével mérve volt nagyon magas, hanem a nemzetközi műkereskedelem gyakorlatát figyelembe véve is jó árnak számított. Munkácsy írja, hogy az eset után megnőtt a becsülete a düsseldorfi festők és kereskedők körében, másrészt a szélesebb közönség szemében az ár volt egy kép egyetlen jól megfogható mércéje.¹

Engel barátjának ezt írta a kép elkészülte után: *”Kész a képem.. kész a Siralomház! Tegnap bekopogtatott hozzám Knaus, az én kis műtermemnek, alig nevezhető szobámba, odaált a stafelej elé és nézte, sokáig nézte a Siralomházat. Azután izgatottan felém fordult, hevesen megszorította kezemet és bocsánatot kért tőlem, hogy rajzom bemutatásakor oly kicsinylőleg nyilatkozott velem szemben. Gratulál és azt tanácsolja, hogy küldjem el a párisi kiállításba- ilyen képet mostanában senki sem festett. Ki vagyok békülve asorsommal, de csak azért, hogy az a nagy német bocsánatot kért tőlem. De büszke is vagyok az ő birálatára. Jövő héten küldöm Párisba.”*²

Elmondható a ránk maradt tanulmányfejek alapján, hogy Munkácsy részletes előtanulmányok után fogott neki a Siralomház megfestésének. A művész egyik legfőbb érdemei közé sorolható az, hogy a francia festészet segítségével megdöntötte a régies felfogást Düsseldorfban. E művében új elemeket is használt: Az ő parasztjai nem népszínmű szereplők, de mélyen érző, töprengő emberek, akik az akkori magyar viszonyokra jellemző szituáció kapcsán a parasztsors problémáit szemléltetik.³

Mihály azon aggodalmaskodott, hogy a festményét esetleg nem fogadják el a Salonban. Látható az, hogy a festményt megelőzte a híre, és szinte már várták.

¹Gosztonyi Ferenc. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-40-41.o.

²Malonyai Dezső. Munkácsy Mihály élete és munkái.- Budapest: Singer és Wolfner, 1898.-106.o.

³Végvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-110.o.

Munkácsy 1870. május 20-án írta meg Ligetinek a nagy újságot, miszerint „képemnek a juri az arany medalionok egyikét odaítélte”. Az elsőt egy második örvendetes hír követte: „Azonkívül még azt is megírhatom, hogy Goupil Párizsból ide jött, hogy engem személyesen megismerve rendeléseket tegyen, melynek egyelőre azon eredménye volt, hogy két képet festeni vállalkoztam 10 000 tallérért, oly feltétel alatt, hogy az eladásnál a többletet megosztjuk. Tehát még ebből is remélhetek 2000 tallért... Most tehát megrendelések volnának kvantum satis, csak festeni gyorsan, pénzféle is lesz elég.”¹

Munkácsy éveken át összeköttetésben volt a „Vasárnapi Újság”-gal, s 1867-69-ben, midőn Budapesten időzött, több rajzot is készített lapunknak, így az 1867-eki aradi dalárünnepély zászlószenteléséről, az 1868-akidebreceni dalversenyéről, illusztrációt Petőfi „Szeget szeggel” című költeményéhez, stb. Barátságos összeköttetését a „Vasárnapi Újság”-gal később a külföldről is fönntartotta, s világhírré jutott műveinek bemutatására is mindig szívesen adott engedélyt, s néhánynak fényképét ő maga megküldötte lapunknak.² A Vasárnapi Újság március 27-i számában hírt ad arról, hogy a Siralomház Vautier egy festményével volt kiállítva, s egybe arról is tudósít, hogy egy hasonló képre kapott Munkácsy megbízást.

A Párizsban való letelepedés szándékának Es 3-i megvalósítását azonban hátráltatta az a körülmény, hogy Munkácsy a hirtelen elérthírnévtől megrettent, nem érezte még elég erősnek magát arra, hogy eredményesen helyt tudjon állni a párizsi nagy művészeti versenyben. Végül is hosszú vívódás után Munkácsy Pestre utazott. Előzőleg azonban Goupil látogatását fogadta „két képet rendelt. meg nála tízezer tallérért, teljesen reá bízva, hogy fesse azt, ami néki tetszik”. Ez alkalommal vette meg tőle Goupil a Mosónők c. tájképet és az Ásító inast. Munkácsy nehezen egyezett bele Goupil ajánlatába, még előleget sem akart aló-elfogadni és kijelentette, hogy nem köti meg munkájátsemmiféle határidővel.

¹Gosztonyi Ferenc. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-42-43.o.

²Nagy Miklós. Vasárnapi Újság.- Budapest: Franklin- társulat. Magyar irodalmi intézet és könyvnyomda, 1900.-282.o.

Tudása, jövője iránti bizonytalanság érzésével indult haza, Magyarországra, csak Bécsben szakította meg útját, hogy régi barátjával, Engel Gyulával találkozzék.

Munkácsy is többször ellátogatott Antal nagybácsihoz. Előbb még mint ifjú, nevelőapjával, Reök Istvánnal, később mint befutott festő. Reök Irén szerint már a Siralomház sikere (1870) után járt Mezőkeresztesen. Újabb látogatásra a kilencvenes évekből van adatunk. 1891-ben, amikor a Honfoglalás c művéhez gyűjtött anyagot, útba ejtette Mezőkeresztest is, és ellátogatott ide a millenniumi ünnepek idején is.¹

Az egész ország örült a sikernek, hiszen a magyar alkotóerő és tehetség nagy győzelmét látta benne. Csak a régebbi iskola hívei hallgattak. Keleti Gusztáv tolla néma maradt, hiszen már a Münchenben kiállított Ásító inas kapcsán elmondta felháborodott véleményét: “Tehát a magyar művész német akadémián franciafestészeti modort sajátított el.”²

Munkácsy 1870 júniusában Pestre látogatott azzal a szándékkal, hogy pihenjen és meglátogassa rokonait, nem pedig véglegesen letelepedjen. Keleti Gusztáv és köre, köztük Székely Bertalan elutasítása, valamint a nehéz magyarországi viszonyok ellenére két évtizedig nem gondolt arra, hogy műtermét Pestre költöztesse.

Magyarországi tartózkodásának ideje a rokoni látogatásokon kívül szorgos munkával telt el. „Nem volt nyugta, nem tudott ő pihenni - jegyezte fel Malonyay. Alig töltött néhány napot tétlenül Pesten, már festeni akart. Műtermet keresett, hogy menten megkezdjen valamit Goupilnak.

A pesti tartózkodás, a sok gyötrődés ellenére, mégis hasznos volt. December 7-én írta Ligetinek másként megy ám most a dolog, mint azelőtt két és fél hónappal, midőn Pestutcaít koptattam tétlenül, de annak is megvolt a jó

¹ Czeglédi Imre. Munkácsy ősei és rokonsága.- Békéscsaba: Kiadja a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága ,2007.-85.o.

²Végvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-118.o.

oldala, hogy most teljesen friss erővel fogván a dologhoz, sokkal gyorsabban haladok a munkám- mal, mint különben."

Mikor Munkácsy rendkívüli tehetsége közismeretűvé lett, a németek meghívták tanárnak Weimarba, ő azonban nem fogadta el a meghívást, hanem 1872-ben Párizsba költözött, ahol akkor a „Siralomház” révén már nagy híre volt.¹

Szeptember közepe táján érkezett vissza Munkácsy a Rajna parti művésztelepre. A város a porosz-francia háború hadtápterülete lett, s ennek következtében nyugalmas képe erősen megváltozott. Német tisztek, sebesültek lepték el az utcáit, de nem volt ritka a hadifogoly sem, továbbá sok menekültbelga, luxembourgi is tartózkodott a városban. Ebben az atmoszférában fogott hozzá a Tépéscsinálókhoz, amelynek alap gondolata már pesti útja előtt formálódott. Az 1871-ben keletkezett Tépéscsinálók, a nép és a szabadság ügyének elválaszthatatlanságát fejezi ki. Nincs még egy olyan képzőművészeti alkotásunk, amely méltóbban ábrázolná az 1848/1849. évi szabadságharc népi jellegét, mint a Tépéscsinálók: a néző előtt, az elbeszéléstől felhevült alak láttán, Petőfi legszebb szabadságharcos versei elevenednek meg.²

Megszakításokkal közel két évig festette Munkácsy ezt a képet. Munkácsy új képéhez a Siralomházhoz méltó, jelentékeny témát keresett, s hosszú töprengés után így jutott el a Tépéscsinálók gondolatához. Ezt a szituációt több ízben festették a népieskedő festők. Okvetlenül ismernie kellett Munkácsynak Jankó a huszár című rajzát. A Tépéscsinálókban tovább fejlesztette a Közép-Európában gyakori hosszanti elrendezést, amely a figurákat a képsíkkal párhuzamos nagy asztallal kapcsolja egybe. A hosszanti irányú elrendezésben nagy szerepe volt Hals műveivel való megismerkedésnek.

A fő jellegzetessége, hogy hőst nem ragadja el romantikus pátosz egyszerű, mindennapi ember, olyan mint a többiek. Mint Munkácsy

¹ Nagy Miklós. Vasárnapi Újság.- Budapest: Franklin- társulat. Magyar irodalmi intézet és könyvnyomda, 1900.-279.o.

² Szabad nép. A magyar dolgozók központi lapja. 10. évfolyam, 153-179. szám, 1952.-74.o.

életképeinek legtöbbször, a kiemelt alak itt is a festmény szélére kerül, de ez a kiemelés itt nem jelent elválasztást csupán egy motívum kihangsúlyozását. Bár hevesebb a gesztusa és a összetételben elfoglalt helye is kissé elkülöníti a többitől, mégis érezhető, hogy nem rendkívüli ember, csak egy azok közül, akik harcoltak a szabadságért. Ugyanakkor azonban az elbeszélő sebesült bár a magyar szabadságharc idején mindennapi jelenség volt, mégiscsak művészi általánosítás terméke, éppen olyan gazdag egyéniség, mint a siralomház főalakja.

A kép jelentősége európai viszonylatban abban áll, hogy a saját korát ábrázoló festészet eddigi kettős irányát a tradicionális zsánerfestészet és az újszerű, elfogulatlan látásra való realista törekvéseket egybekapcsolta, kiegyenlítette és új életképstílus kialakítására adott lehetőséget.

Munkácsynak bár az volt a célja, hogy egyéniségeket is mutasson be, az alakokat egy összefoglaló gondolat hatja át: a hazafias érzés.

A nemzeti eszme kifejezése, a nemzeti szabadság visszaállításáért való harc Munkácsy képének alapvető szándéka. Tehát a Tépéscsinálok egyike a legnagyobb magyar alkotásoknak, amelyben népünk tragédiája és nagysága, eszméi és küzdelmei sűrítve, demokratikus kompozícióba kristályosítva tárulnak elénk.

Magányában egyre jobban vágyakozott régi barátja, Paál László után. Paál jelenléte vidámságot hozott Munkácsy életébe. 1870 decemberében már tele volt Düsseldorf francia hadifoglyokkal, köztük sebesültekkel is. Ekkor ismerkedett meg, Paál László társaságában, egy francia katonákat látogató házaspárral. Eduard de Marches báró és felesége, Cécile nagy hatással volt későbbi életére. 1871 januárjában társaságot hívott műtermébe, a meghívót francia nyelven írta. Ez a gesztus már azt fejezte ki, hogy Párizsba készülődött.¹

Így tett szert Munkácsy új ismerősökre, s hamarosan megszerette a házaspárt, Marches-t azért kedvelte, mert rokonszenvezett a magyarokkal. A

¹Sz. Kürti Katalin. Munkácsy művészbarátai, társasági élete 1871-1896 között. A festő párizsi szalonja.- A Békés Megyei Múzeumok Közleményei 33, 2009.-3.o.

bárónőt a polgári származású Cécile Papier-t életkedve, szépsége miatt csodálta. Ettől az időtől kezdve a De Marches-család baráti tanácsaival nagy segítségére volt Munkácsynak.

A baráti érdeklődés jótékonyan hatott Munkácsyra, munkakedve megjött, most már szeretné gyorsan befejezni a nagy képet, a Tépéscsinálókat. Időközben megismerkedett Düsseldorfban Forbes angol műgyűjtővel, aki a két barátot két heti tartózkodásra meghívta magához London környéki Munkácsyvillájába. Munkácsymájuselején Paál és a düsseldorfi angol konzul társaságában meg is érkezett a szigetországba. Londoni tartózkodása alatt Munkácsy megismerkedett Wilkie angol zsánerfestő életképeivel, s ennek a ténynek bizonyos szerepe volt a Tépéscsinálók szereplőinek megfogalmazásában.

Londonból visszatérve Düsseldorfban ismét dolgozni kezdett, kisebb képek mellett még mindig a Tépéscsinálók foglalkoztatja. *Ő nem alkalmazta a düsseldorfiaknál oly gyakran megtalálható mellékszereplőket, akik szerepük szerint az epizódyszerű, humoros vagy moralizáló témákat a nézők számára közvetítették. Munkácsy műve emberséget, az ábrázoltakkal szemben érzett rokonszenvet sugároz, amely a mindennapi élet morális aspektusait hangsúlyozza. Képeinek moralizáló tendenciája némileg rokon Jean François Millet hasonló felfogásával.¹*

Hírt kapott arról hogy 1873 tavaszán Bécsben világkiállítás lesz ezen méltóképpen akart szerepelni. Mivel a Tépéscsinálókat már eladta, olyan új képet szándékozik kiállítani, amelynek még nincs tulajdonosa. Sok időt tölt a tervezgetéssel, s mindez hátráltatja a Tépéscsinálók befejezését. Végre a festmény olyan állapotba kerül, hogy szinte befejezettnek tekintheti, akkor hirtelen elhatározással összecsomagolja holmiját és 1871 novemberében Párizsba költözött, ennek részleteire a következőkben kitérek.

A festményt először a londoni képzőművészeti tárlaton 1872-ben állították ki. A kortársai nem értékelték eléggé a Tépéscsinálókat, állandóan a

¹Mojzer Miklós szerk. Művészettörténeti értesítő 39.évfolyam.- Akadémia kiadó, 1990.-106.o.

Siralomházra emlékeztek vissza, s annak drámája mellett a Tépéscsinálók intimebb hangját nem méltányolták.

A Korhely férj Ötlete a mégis mozog a Föld című festményéhez vezethető vissza, amelyet Jankó János rajzanak hatására düsseldorfi tartózkodásának elején festett. A Korhely férj című festményben már nincs humoros elem, a mámor állatias öntudatlansága, erkölcsöt romboló hatása uralkodik a kis székre hanyatlott és lábait előrenyújtó figurán. A végleges művön a részeg férj öntudatlan ernyedtségének ellentéteként állította szembe, a profilban ábrázolt gyermekét tartó anyát, akinek komor gondterhelt vonásaival igazi társadalmi tragédiát, az iszákosság és a nyomor dickensi tragédiáját fejezi ki.

Düsseldorfban valószínűleg pihenésképpen több kisebb kép tervét vázolta fel. Ezek közé tartozik a Búcsúzkodás, a Köpülő asszony és a Rőzsehordó nő, de ezeket a terveit már csak Párizsban vitelezte ki. Ez a monumentális hatású kép barbizoni élmények drámai sűrítménye. Paál Lászlóval együtt dolgoztak itt, aki 1873-ban telepedett le Barbizonban, C. F. Millet házához közel. A bensőséges tájfestészet, a paysageintime képviselői természetimádók voltak, művészetük közelített a plein air festészethez.¹

Ezek közül kiemelném a Köpülő asszony című festményét. Munkácsy Mihály Köpülő asszony című művét 1873-ban Párizsban festette, de képének vázlatát már Düsseldorfban felvetette. Az elkészült mű 1873-ban a bécsi világkiállítás magyar pavilonjában volt először kiállítva. Témája igen egyszerű: öreg parasztasszony ül a konyhában és vaját köpül. Munkácsy nem a szegénységet kívánta bemutatni művén, hanem elsősorban a szociális igazságtalanságot: a megfáradt öregnek nehéz, monoton munkát kell végeznie. Munkácsy Köpülő asszony című képének határozottan moralizáló tendenciája van, melyet az alakok heroikus megfogalmazása is kiemel.² Munkácsy Röpülő

¹ Sz. Szürti Katalin. Munkácsy művészbarátai, társasági élete 1871-1896 között. A festő párizsi szalonja.- A Békés Megyei Múzeumok Közleményei 33, 2009.-22.o.

²Mojzer Miklós szerk. Művészettörténeti értesítő 39.évfolyam.- Akadémia kiadó, 1990.-106.o.

asszony c. festményét inkább tiltakozásként foghatjuk fel az ilyen „rászoktató” nevelés, az „ora et labora” ellen.¹

Az Iskola előtt, amelyet Munkácsy Kis Károly megrendelésére festett. A szereplők típusai a hazai jelleget éreztetik. A festmény kompozíciója és témája az 1870 és 1872 között Düsseldorfban dolgozó Quido Manes cseh festő Do Skoly c. festményével analóg. Munkácsy a magyar falusi család életének találóan megragadott reggeli jelenetet adja, megkapod realizmussal. Munkácsy düsseldorfi művei közt különálló helyet foglal el első Önarcképe.

A nő térképe című festményét Petrovics Munkácsy düsseldorfi korszaka egyik jelentős alkotásának tart. A frontális beállítású festmény Halsz reprezentatív arcképeinek szigorú felépítését követi, s dekoratív folthatásra törekedve a fej Munkácsy felfogásától eltérően jelentőségében egyenrangú az alak többi részével. A Mosónők című képe a motívum alapján feltehetőleg nem Düsseldorfban készült hanem Hollandiában. Ez a festmény is bizonyítja azt hogy járt Hollandiában a düsseldorfi tartózkodása alatt. Az előtérbenlevő Mosó asszonyok korábbi hasonló tárgyú rajzának figuráira emlékeztetnek. Düsseldorf tartózkodásának utolsó hónapjaiban született kitűnő tájképe a Sötét utca. Ez a kép valószínűleg a tervezett új festményéhez, az Éjjeli csavargók hoz készült helyszíni tanulmány. A Sötét utca nemcsak azért jelentékeny, mert a későbbi nagy tájképfestő első remeke, hanem mert fény problémájával a düsseldorfi korszakot bezáró főművének, a kétalakos Siralomháznak a mondanivalóját segít megérteni.

A kétalakos Siralomház a Köpülő asszony alkotása idején, 1872-73-ban vagy közvetlenül azelőtt készülhetett. A kétalakos Siralomház azonban nemcsak stílusban, hanem eszmeileg is különbözik az 1869-es példánytól. Utóbbin egy duhaj szegénylegény indulatos kitörésre készül a kissé teatrálisán elhelyezett nézősereg előtt, míg a kétalakos változaton minden figyelmünket a

---

¹Mojzer Miklós szerk. Művészettörténeti értesítő 39.évfolyam.- Akadémia kiadó, 1990.-110.o.

betyárrairányítja Munkácsy, annak töprengéseit kívánjaérzékelteni a nézővel. Az ábrázolás tehát itt nem külsőséges, hanem a belső világ kifejezésére törekvő.

A fő ok amiért a kétalakos változatot befejezte a Bécsben rendezendő világkiállítás terve lehetett. Az 1869-ben festett Siralomházat a párizsi kiállítás után tulajdonosa Amerikába vitte és nem volt hajlandó kölcsönözni semmiféle kiállításra. Pedig Munkácsynak terve volt, hogy a képet Pesten is bemutatja. Így akarta eloszlatni a Keleti Székely-csoport terjesztette rosszindulatú híreszteléseket. Munkácsy szívügye volt, hogy honfitársai szeressék és becsüljék őt.

A bécsi kiállításon való szereplésével szeretné Munkácsy honfitársai véleményét megváltoztatni, ezért már 1871-ben írja Telepynek, hogy „készülök a bécsivilágkiállításra”. Ha nincs is dokumentum rá, feltehető, hogy a kétalakos Siralomház befejezése a világkiállításra való felkészülés jegyében történt.

A kétalakos Siralomház Munkácsy tehetségét a legnagyobb formátumában mutatja be. Ez a mű amelyet szerintünk meg Párizsban fejezett be, mégis düsseldorfikorszakát zárja le, azt a periódust amelynek főművei a kétalakos Siralomház és a Tépéscsinálók, a magyar nép történelmi problémáit fejezik ki, a Bach-korszak haladó magyarságának szemszögéből nézve.¹

Azonban a hazájától egyre jobban elszakadó Munkácsy ezen az úton nem tudott tovább menni. Párizsban élve már nem láthatta meg a magyarság új problémáit, amelyeket a kiegyezés idézett elő. A Párizsba történetátköltözése 1871 késő őszen művészetének új korszakát nyitotta meg. Ez az új korszak a kritikai realizmus további kibontakozásának jegyében kezdődött. Munkácsy a levert párizsi kommün után még tapasztalhatta azokat a viszonyokat, amelyek ezt a nagyszabású és újszerű forradalmat előidéztek. Valószínű, hogy modelleket keresve megismerkedett a párizsi nép helyzetével, a terror ellenére is sok mindent megtudott a kommün eszméiről, célkitűzéseiről. Nehezen képzelhető el, hogy Munkácsy ne rokonszenvezett volna a kommün egyes

¹ Végvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-115.o.

vonásaival, a népmozgalom főbb célkitézéseivel. Ez a feltevés és magyarázza azt a körülményt, hogy Munkácsy kritikai realizmusa Párizsban ért csúcspontjára, itt alkotta legérettebb műveit. A társadalmi szituációhoz hozzájárult a párizsi művészetiélet is, amely ebben az időben a kritikai realizmus vezető mestereinek (Courbet, Millet, Daumier) befolyása alatt állt de a későbbi impresszionista csoport egyes tagjai sem idegenkedtek ettől a művészeti felfogástól. Így történt, hogy bár Munkácsy eltávolodott a speciális magyar problémáktól, de nem távolodott el a plebejus rétegektől, sőt a párizsi élet ilyen értelemben is bővítette horizontját.¹

Amidőn Munkácsy Párizsba, érkezett, mások voltak a művészeti erők, mint 1870- ben. Akkor egy erős realista iskola állt lelkesen melléje, amely néhány évvel később már nem létezett. A művészeti haladást egyedül a Manet-kör és az alakuló impresszionista csoport képviselte. Ezek az új művészeti csoportok más esztétikát, más festői eszközöket, más tematikát hirdettek, mint Munkácsy.²

A Párizsban töltött első három év Munkácsy művészetének egyik legragyogóbb fejezetét jelenti. Ekkor teljesedett ki kritikai realista stílusa, amely a történelmiéleteképek festése közben már Düsseldorfban is megmutatkozott. Igaz, hogy Párizsban nagyon sok olyan képet fejezte be, amelynek első gondolata már düsseldorfí tartózkodása idején megvolt, vagy amelyet a Rajna parti festő kolóniában kezdett el. Ilyen a Részeges férj, továbbá a Korhely férj hazatérése, az Iskola előtt, a kétalakos Siralomház, a Köpülő asszony, az Éjjeli csavargók és a Búcsúzkodás.

Itt festette az Éjjeli csavargókat, mely a kapitalista társadalom munkanélküliségét ábrázolta. A csendőröktől kísért parasztok, szállástalan munkások között ott lépdél a Siralomház betyára is. Nem kevésbé érdekes a fő jelenetet szemlélő asszonyok csoportja, mert Munkácsy részvevő és a

¹ Végvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-120.o.

² Végvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-125.o.

pőffeszkedő alakok felsorakoztatásával az osztályviszonyok felismeréséről tett tanúságot.¹

Munkácsy a klasszikus realisták, a nagy realisták útján kívánt járni, vagyis mondanivalóját általánossá, konkrétságában is szimbolikus jellegűvé akarta formálni.

Párizsban a Munkácsy-képek gyűjtői legnagyobb részben amerikaiak. Az Egyesült Államok polgárai ebben az időben a klasszikus polgári demokrácia képviselői: a Munkácsy műveiben kifejezett szabadság eszmék, a demokratikus felfogás megfelelt az ő igényeiknek, s később amidőn ott is kialakult a nagypolgárság, a kapitalista arisztokrácia Munkácsy már szalon és vallásos képet festett, s ezekkel szintén megfelelt az igényeknek. Párizsban Munkácsy Rue de Lisbonne 24. Számú házában levő reprezentatív lakásba költözött, ahol pompás műteremre tett szert. A lakást a De Marches-család segítségével bebútorozta szakácsnőt fogadott, majd későbbén azt is tartott.

Munkácsyné a következőket mondta a megismerkedésük utáni időszakról: *„Szívesen láttuk, segítettünk neki, hogy valami tisztességes világítású műtermet találjon, egyéb vásárolni valót is együtt szereztük be, hogy meg ne csalják túlságosan. Mert egy kukkot se tudott franciául. Még vendéglőt is mi választottunk neki, szóval gondját viseltük mindenkiben, amire szüksége lehetett eleinte.”*²

Nem haladt a munkájában, pedig sürgette az idő. Új nagyképpel a Düsseldorfban felvázolt Éjjeli csavargókkal akart szerepelni a bécsivilágkiállításon. Műkereskedője, Goupil is újabb képeket kért tőle, vagy legalábbis sürgette a már leelőlegeztett képek befejezést.

A fiatal festő gyakran vendégeskedett Luxemburgban Colpachon, tisztelte de Marches bárót és szerelmes lett feleségébe. Megismerkedésük idején a festőnek maga a név is kedves volt, hiszen korán elvesztett édesanyja is Cecilia

¹Szabad nép. A magyar dolgozók központi lapja. 10. évfolyam, 153-179. szám, 1952.-74.o.

²Herczeg Ferenc. Új Idők. Szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilap.- Budapest: Singer és Wolfner kiadása, 1900.-429.o.

volt. A békéscsabai sivár gyermekkorban a Steiner-kúria és nagynénje szalonja jelentette számára a biztonságot. Ennek az otthonra találásnak a lehetősége jött el 1873 után.¹

*Munkácsy szétvágja egy már kész képét, amely ráadásul „tetszett Goupilnak”, öngyilkosságot kísérel meg de Marches-ékcolpachi palotájában, depressziós, „fél, hogy nem tud eleget tenni a felé irányuló elvárásoknak” vagyis csupa olyasmi, ami mély személyiségi és alkotói válságra utal.*²

A környezet és különösen Cécile asszony hatására tehát Munkácsy kikerült a válságból. Hamarosan kedved támadt a munkához hirtelen elhatározással a colpachi kastély frissen vakolt falára fal képeket festett. A Mosónók című falkép többször feldolgozott téma egyik legérettebb változata, értékét elsősorban a tájképi elemek szilárd architektonikus-monumentális rendje határozza meg, Anélkül, hogy Munkácsy eltért volna olajképeinek stílusától, a kompozíció, a térszemlélet plasztikus tisztaságával monumentális hatást tudott kelteni. A másik két falkép, Erdőrészlet és a Rőzsehordó nő.

Valószínűleg colpachi tartózkodása alatt kezdte el De Marches báró portréját, amelyen azonban talán még Párizsban is dolgozott.

A colpachitartózkodás teljesen helyrebillentette lelki egyensúlyát, régebben megkezdett képeit egymás után befejezte, mint ezt Károlyhoz írt levelei bizonyítják, ezenkívül az Éjjeli csavargókkal egyidőben más, kisebb kompozíciók kivitelezésébe is belefogott, ilyen például a Búcsúzkodás, a Köpülő asszony, a Kenyérszegő nő, a Gyermek az erdőben stb. Anyagi viszonyai is rendeződtek. Az Éjjeli csavargókat eredetileg nem is akarta eladni, hanem csak a bécsi kiállítás után: Goupil azonban 40 000 frank készpénztés a nyereség felét ajánlotta fel neki.

De Marches halála nem rázta meg különösebben a báró feleségét. A ránk maradt Munkácsy-levelek között egyetlen egyben sem találhatunk, hogy olyan

¹Sz. Kürti Katalin. Munkácsy művészbáratai, társasági élete 1871-1896 között. A festő párizsi szalonja.- A Békés Megyei Múzeumok Közleményei 33, 283-308.sz. 2009-24.o.

²Gosztonyi Ferenc. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-44.o.

vigasztaló jellegű kitévelt, amely erre utalna. Valószínűleg nem sokkal a haláleset után az özvegy és Munkácsy a Papier-család beleegyezésével eljegyezték egymást és csupán a gyászév leteltére várta, hogy házasságra lépjenek.

Közben megnyílt Bécsben a nagy világkiállítás. Ezen a kiállításon Munkácsy öt festménnyel szerepelt.

Közben Munkácsy, hogy készülő képe, az Elveszett gyermek (Eltévedt gyermek az erdőben) tájképi háttéréhez élményeket gyűjtsön, hirtelen elhatározással Barbizonba utazott. 1873. október 4-én kelt az első, és október 23-án az utolsó Barbizonból nagyrészt menyasszonyához írt levél, ennek alapján Munkácsybarbizoni tartózkodását három hétre tehetjük. Ez a három hét Munkácsy festői kibontakozása szempontjából igen jelentékeny volt. Az itt élő művészek, a kolónia szelleme nagyon erősen különbözött mindazon művészi szervezetekétől, amelyeket Munkácsy addigi élete során megismert. Először került kapcsolatba olyan festőkkel, akik nem a régiművészcéh kispolgári szellemben idealizált formáik között éltek, hanem a művészeti felfogásuk megkívánta megfelelő kötetlenségben. Mindez felszabadítólag hatott Munkácsyra.

A jegyesség alatt Munkácsy két szép arcképet festett menyasszonyáról, mely a maga végtelengyengéd előadásával, elegáns, bájos megjelenésével jól kifejezi Munkácsy érzéseit. Munkácsy csak később jöhetett rá arra, hogy jegyesének makacssága, önfejűsége nem elkényeztetettségéből, magas társadalmi helyzetéből ered, hanem alapvető jellembeli sajátossága. Jegyesében az anyai szeretet pótlását is kereste.

1874. augusztus 5-én lépett házasságra Colpachon Cécile Papier-val. Az esküvő után a házasoknászútramentek. Először Svájcban, majd Észak-Olaszországban töltöttek egy kis időt. *Velencéből Bécsen át Pestre utaztak, ahol nagy ünneplések között fogadták őket, számos meghívást kaptak, de ők igyekeztek Békéscsabára, ahol Munkácsy végre újból dolgozhatott. Nagybátyja és nevelője, Reök István egy kis műtermet biztosított számára, és megérkezésük*

után Munkácsy hamarosan munkához is látott. Munkácsyné így emlékszik erre az időre vissza: „Az első két Csabán töltött hét arra szolgált, hogy jól kipihenjük magunkat(...) Miska pedig lázasan dolgozni kezdett. Majdnem befejezett két tájképet, ezek elegendőek, hogy kifizessék utazásunk költségeit. Utána azzal törődött, hogy a legközelebbi nagy festményéhez tanulmányokat fessen.”¹

A svájci és az olaszországi tartózkodása igen fontos volt Munkácsy művészettörténeti ismeretei szempontjából. Bár csak két napot töltött Velencében, elegendő impulzus kaphatott Tizianótól és Tintorettótól, ezt a néhány évvel később született művei is igazolják.

1874 őszén a feleségével Párizsba költöztek és Munkácsyné terve szerint berendezett éspompázatosá tett műteremlakásba. Ezzel új korszak kezdődött Munkácsy életében, a reprezentatív, nagy világi élet, amely néhány év múlva már erősen éreztetethatásátművészetében is.

Munkácsy és felesége extravagáns életmódját hevesen bírálták Magyarországon. A közvélemény a mai napig úgy tekint rá, mint a Munkácsy állandó és fáradtságos munkája mögött álló "gonosz szellemre". Annak ellenére, hogy Munkácsy leveleiben panaszkodott a társadalmi kötelezettségek nyomasztó terheire, soha nem hibáztatta ezért feleségét.

Munkácsyné valószínűleg jobban a nyilvánosság előtt állt, mint kellett volna, mivel a ház úrnőjeként a társadalmi reprezentáció felelősségével is együtt járt. Párizsban a szalonok házigazdái hagyományosan nők voltak. Munkácsynéék pénteki fogadásai azonban nem sorolhatók a szalonok közé, mivel ezek inkább informális és nyílt összejövetelek voltak.

Munkácsyék életmódja szerves része volt a művész divatos, drága festői státusának. Házasságkötése után egy ideig még ugyanott laktak, majd saját palotát építtettek a Rue Légendre 6-ban. Innen költöztek át 1880 körül az Avenue de Villiers 53-ba, ahol a kortársak által annyiszor emlegetett pénteki fogadásokat tartották. A fogadásokon jobbra akadémiai és juste-milieu-

---

¹ Bakó Zsuzsanna. Munkácsy Mihály. – Budapest: Kossuth kiadó, 2008.- 26.o..

körökből érkező festők és szobrászok, republikánus beállítottságú irodalmárok, tudósok, kritikusok, műkereskedők (Sedelmeyer, Vollard), magyaremigránsok és éppen Párizsban időző magyar vagy osztrák hivatalos személyek, magyar írók, zeneszerzők és sokan mások vettek részt, egészen Sadi Carnot vagy Jules Gambetta köztársasági elnökig, illetve „az asztal másik végén” a Munkácsy-iskola növendékeiig.¹

Magyarországi látogatása során festett fontosabb művei a Poros út, a Kukoricás, illetve a Falu hőse vázlatai és tanulmányai. Hosszas előkészület után megfestette a Zálogház végleges változatát, továbbá a Persely előtt és a Leány a kútnál című képeket.

A "Zálogház" részben párizsi élmények, részben kedves írójának, Dickensnek az indítására formálódott. A nagyváros nyomorát mutatja be és kritizálja ezen a képen, jellegzetes típusok segítségével. Különösen figyelemre méltóak a kompozícióhoz készült tanulmányok, melyek Munkácsy kolorista fejlődését és megragadó emberábrázolási készségét bizonyítják, továbbá az első színvázlat, melynek festőisége Daumier-ra emlékeztet.²

A népi életképek korszaka tehát lejárt. A változás egyik legszembevetőbb jele, hogy Munkácsy palettája kiszínesedett. Az addigi komor színvilágot fénytelített világos színekre cserélikék-vörös-fehér és árnyalataik pompáznak a vásznanon. 1877-től kezdve új műfaj jelenik meg az életműben a polgári zsánerkép, amelyet a szakirodalom szalonképként jelöl. Ezeket a képeket megrendelésre festette a művész, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy eladásukból fedezze palotájának fenntartási költségeit.³

A Falu hőse, a Colpachi iskola két festmény, amelyet a művész befejezett, és amelyhez tanulmányokat készített. Művészete nagy változáson ment keresztül, ami az 1876-os Múterem című képén is megmutatkozik. Munkácsy Párizsban festette a „Múteremben” című családi képét, melynek az tárgya,

¹Gosztonyi Ferenc. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-51.o.

²Laskay Gabriella.Munkácsy Mihály. Honfoglalás.- Száz szép kép, 2006. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: <https://mek.oszk.hu/04200/04238/html/eletrajz.htm>

³Bakó Zsuzsanna. Munkácsy Mihály. – Budapest: Kossuth kiadó, 2008.- 32.o..

hogy a mester és neje a műteremben ülnek és egy képeszme fölött tanácskoznak.¹ Párizsi bemutatóján a kritikusok dicsérték a művész könnyed ecsetkezelését, a mű nagy színvilágát és eleganciáját. A Sebesült vándor, a Lány tálcával és a Két család a konyhában című, realista életképekből álló portrészorozatot is megalkotta.

Munkácsy egyik legerősebb oldala az emberábrázolás. Kiváló léleklátó volt, alakjainak hiteles pszichológiai jellemzése adja meg képeinek mélységét, még akkor is, ha ezzel a képességével néha visszaélt. Emberismerő tehetsége zavartalanul jelentkezik Köpülő asszony című képén, vagy a Zalogházhoz készített tanulmányokon.²

Az 1876-os év nagy részében a párizsi műtermében dolgozott, több képötleten is gondolkodott. Ekkor festette első fontosabb, úgynevezett szalonképét, a Párizsi szobabelsőt (Olvasó nő) Knoedler műkereskedő számára. Emellett több realista stílusú festményt is készített, például a Falu hőse kicsinyített változatát (körülbelül feleakkora), valamint az Újoncok és a Két család a konyhában végleges változatát. Emellett megfestette barátja, Paál László portréját is.

A Műterembennel elkezdett új, gazdag színvilágú képek folytatásaként, több tanulmány és színvázlat után, befejezte az emberi lét sorskérdései iránti érdeklődésér is kifejező Milton című képét, amely új korszakot jelöl pályáján. A vak, beteg költő alakjának kiválasztásában és megformálásában közrejátszhatott az is, hogy egészségi állapota rosszabbodott, idegfájdalmak kínozták, az orvosok fürdőkúrákkal próbáltak segíteni rajta.³

A Milton címe: A vak Milton Az elveszett Paradicsomot diktálja leányainak. Munkácsy festészetének témája félig bibliai, az Ó- és Újszövetségből, valamint a vak Milton Elveszett Paradicsom című művére

¹ Nagy Miklós. Vasárnapi Újság.- Budapest: Franklin- társulat. Magyar irodalmi intézet és könyvnyomda, 1900. -291.o.

² Sz. Szürti Katalin. Munkácsy Mihály (1844-1900). Nemzetközi tudományos emlékülés előadásai.- Debrecen: A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei, 1994.-11.o.

³Gosztonyi Ferenc. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpexkiadó, 2005.-22.o.

alapszik. 1874-ben de Marches báró özvegyével kötött házassága folytán mozgalmas és fényűző társasági élet folyt párizsi palotájukban, ott hallott először Miltonnak nem is anynyira fő műveiről, mint viszontagságos életsorsáról, mely több ponton is érintkezett az övével, valamint Macaulay róla szóló esszéjéről.¹

A művész továbbra is képes saját kreatív látásmódját a történelmi témákba vinni, megragadó karakterábrázolásokat, hiteles hangulatokat és egyre gazdagabb festői minőséget teremtve. Azáltal, hogy a művész ily módon foglalkozik a témával, egyedi perspektívát vihet a műbe, ami lehetővé teszi számára, hogy valami igazán különlegeset hozzon létre.

A Milont Munkácsy addigi párizsi műkereskedője Goupil nem vette át. Jelentkezett azonban Charles Sedelmeyer, aki 30000 frankért megvásárolta a képet, és megrendelte a redukciót is. Munkácsy tíz évre szóló szerződést kötött a műkereskedővel.

A kép szerepelt a párizsi világkiállítás magyar osztályán, ahol aranyérmert nyert. A Munkácsy nevet ekkor ismerte meg a szélesebb közönség. Sedelmeyer európai körútra vitte a művet, és a bemutatók meghozták a világsikert Munkácsy számára. A képet tulajdonosa, Robert Lenox Kennedy, aki a művet már elkészültekor megvásárolta a kiállítás-sorozat után Amerikába vitte, és a New York-i Lenox (ma Public) Libraryben helyezte el, ahol ma is látható.² 1878-ban, a szalonkép és a tájkép ötvözésével létrehozott egy új műfajt és ennek példájára, megfestette Pávák című képét. A Milton bécsi kiállítása alkalmából vaskorona rendjelet és nemesi oklevelet kapott I. Ferenc Józseftől. A festő 1879 augusztusában pedig egykori iskolavárosába, Münchenbe érkezett, hogy a Milont itt is bemutassa a közönségnek, továbbá bemutatták Bécsben, Londonban és Budapesten.

---

¹Reisinger János. Munkácsy Krisztus-triológiája.- Budapest: Oltalom Alapítvány, 2012.- 12.o.

²Gosztonyi Ferenc. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-23.o.

Emellett ebben az esztendőben merül fel az első Krisztus-kép ötlete is. Az egyik feltételezés szerint Munkácsy kevés, az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc témáját feldolgozó műveinek egyike az Újoncozás című késői életkép. A másik vélemény szerint azonban a kép később játszódó jelenetet mutat, akkoriban a bevonulók általános szokásként feltűzték a nemzetiszín kokárdát. Ismeretes, hogy Munkácsy vágyott a hazai elismerésre is, amivel esetleg összefüggésbe hozható, hogy többször választott magyar témát. E kép ötlete egyik Magyarországon tett látogatásakor fogalmazódott meg benne.¹

1879.március 3-án elhunyt Paál László, a művész barátja. Ekkor készültek el a legikonikusabb szalonképei, mint például a Baba látogatói, a Délutáni látogatás és a Sedelmeyer portréja. Emellett a Faust című vázlata is témakeresésnek tekinthető, amely színvilágában a Siralomházhoz hasonlított.

1880 júliusától egy éven át dolgozott a Krisztus Pilátus előtt című képén: számos színváltozatot és tanulmányt is készített, amelyekhez élő modelleket használt. 1881 tavaszára, a párizsi Salon megnyitására nem készült el vele, ugyanis családjában tragikus események történtek: újszülött gyermeke meghalt, palotájában tűz pusztított.²

Mivel lemaradt a Salonról, Sedelmeyer saját palotájában mutatta be a művet. Nagy sikert aratott, mivel naponta több ezer látogató ment megnézni a művet. A tekintélyes mű elkészültemellett e két év során más fontos képei is készültek pihenés gyanánt. Ezek a következők: a Siralomház IV. számú változata, a Krisztus a sziklasírban és az Önarckép II. Tájképei közül a Nagymosás és a Holdkelte, szalonképei sorában pedig a Reggeli a nyaralóban, a Pálmaházban, az Apa születésnapja és számos virágcsendélet. Mindez kiválóan mutatja nagy tettejét és munkabírását, mivel mindezek mellett állandó rosszullétekkel küzdött.

---

¹ Gyarmati Gabriella. Munkácsy Capriccio. A festő, a kortársak és a világ legnagyobb Munkácsy gyűjteménye.- Békéscsaba: Munkácsy Mihály Múzeum, 2016.-95.o.

²Gosztonyi Ferenc. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-24.o.

1882 és 1885 között Bécsbe, Budapestre, Angliába és Németország több városába, majd Varsóban, Brüsszelbe, Amszterdamba vitték a festményt kiállítás céljából. Mindenütt óriási sikert aratott. Ferenc József Szent István-kiskereszttel tüntette ki Munkácsyt. Budapesten. 1882 februárjában ünneppsorozat kezdődött Munkácsyék tiszteletére: a régi Pesti Műcsarnokban bemutatták a képet, valóságos templommá alakítva azt. A Hungária Szálló dísztermében rendezett vacsorán Liszt Ferencsel együtt éljeneztek öt Munkácsy, aki baráti társaságban szívesen és gyakran fütyült, itt adta előismert magyar dalokból álló-fütyükonzertjét, amelyet még Liszt is megdicsérte. A Műcsarnok nagytermében volt az estély amelyen a résztvevők jelmezben jelentek meg. Munkácsy a híres festő, Peter Paul Rubens ruhájának mását viselte. Az ünnepek során Munkácsyt Budapest, majd Munkács városa is díszpolgárává avatta.¹

Munkácsy a Liszt Ferencről készült portrét nem sokkal a zeneszerző halála előtt festette, miután barátságuk jelképeként hangversenyt adott. Ezt a rendkívüli remekművet annyira csodálták, hogy Munkácsy még egy másolatot is készített róla megőrzésre. Liszt közel állt Zichyhez is, a lánya tanára volt. Az emberi élet állomásait ábrázoló művét Zichy grafikái ihlették.

Ahogy a 75 éves idős mester a zongoránál ül és egy pillanatra félbehagyva játékát maga elé vagy mifelénk néz, egy egész mozgalmas, viharos, de végül is lecsendesedő életút végre póztalan vallomásaival. A legmélyebb és legszabadabb ábrázolás azonban kétségkívül a kalocsai érsek portréja. Haynald Lajos művészetpártoló főpap volt, Munkácsyék személyes barátja, meghívására a házaspár több napot időzött Kalocsán.²

Korabeli lapok és a rajzok tanulmányozása alapján bizonyítható, hogy Munkácsy már 1878-ban dolgozott a Krisztus-témán. Az ötlet, legalábbis vágy szintjén már a 70-es évek elején, legkésőbb 1874-es velencei látogatásánál

---

¹ Bakó Zsuzsanna. Munkácsy Mihály. – Budapest: Kossuth kiadó, 2008.- 42-43.o.

² Reisinger János. Munkácsy Krisztus-triológiája.- Budapest: Oltalom Alapítvány, 2012.-32.o.

megszületett.¹Baráti körében sokakat foglalkoztatott a krisztusi téma, bár különbözőképpen. Közéjük tartozott szobrász barátja Antokolszkij, Zichy Mihály, Gustave Doré szomszédja.

A 417 x 636 cm méretű festmény mintegy negyven alakot ábrázol, és a János evangéliumának 18. fejezetében leírt első találkozást ábrázolja Krisztus és Pilátus között. A kép a krízis csúcspontját, a döntő összecsapást örökíti meg, amelyben Krisztus a győztes.

1879/80 telén szem és idefájdalmi kínozták. Morfiumot kapott, fürdőkúrára járt Lamalouba, de a feladat egyre nagyobb munkakedvel töltötte el. Elmaradhatatlan olvasmánya lett a Biblia és Renan: Jézus élete című könyve. Először ceruzavázlatokat készített, amelyek "gyors és biztos vonásain érezzük az alkotó öröm lüktetését" - írta Meller Simonaki nem zárja ki, hogy már 1878-ban foglalkozott Munkácsy a témával. Ezt követte a kb. 35 olajban megoldott tanulmány és vázlat.²

1884-ben megállás nélkül dolgozott. Tovább érlelte a Golgota kompozíciós tanulmányát, két tanulmányt festett Krisztus a keresztfán címmel, egy Krisztus-fejet és tanulmányfejeket. A nagy vázlatnál az első Munkácsy ösztöndíjas, Révész Imre segédkezett. Megfeszített munka után, 1884 húsvétjára készen állt a mű, amelyet Elítélt, majd Krisztus a Kálvárián, Golgota címmel illettek. A festés sorrendjéből is látható, hogy Munkácsyt szinte jobban izgatta a tömeg, a színhelyről távozók lelkiállapota, mint a gyászoló csoporté.³

Míg az első festménynek zárt tér, a törvénykezési terem a színhelye, a Golgotá-é a Koponyák hegye. Ott az adott tér is segített összefogni a kompozíciót, itt a hatalmas természeti kép szinte elnyeli a csoportokat. A mű legnagyobb erénye a jellemzőerő és a tájfestés. Munkácsy ekkoriban sok vázlatot készített Colpachon, az egyik nagyméretű alkonyi képe, a Hazafelé

¹ Sz. Szürti Katalin. Munkácsy Mihály (1844-1900). Nemzetközi tudományos emlékülés előadásai.- Debrecen: A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei, 1994.-72.o.

² Sz. Szürti Katalin. Munkácsy Mihály (1844-1900). Nemzetközi tudományos emlékülés előadásai.- Debrecen: A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei, 1994.-72.o.

³ Sz. Szürti Katalin. Munkácsy Mihály (1844-1900). Nemzetközi tudományos emlékülés előadásai.- Debrecen: A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei, 1994.-75.o.

vöröslő égboltja jelenik meg itt is, a Golgota háttereként. Ez az ég vészjóslóan ismétli a megtörtént, jóvátehetetlen drámát, amelyet Máté evangéluma írt le (27. rész).¹

1886 nyarán Sedelmeyer amerikai milliomosokat hívott meg Munkácsy műtermébe, ahol megegyeztek, hogy a Krisztus-képeket Amerikába küldik. Munkácsy novemberben érkezett az Egyesült Államokba, és két nappal később kiállítás nyílt Krisztus Pilátus előtt című festményéből. Washingtonban nagyszabású ünnepséggel fogadták, amelyen részt vett Joseph Pulitzer újságtulajdonos, C. M. Depew szenátor és Grover Cleveland elnök is.

A nyolcvanas években nem igen fest nagyobb méretű képet. Ez a szalonképek, tájképek, virágcsendéletek kora. Csak Mozartjával fordul ismét nagyobb feladathoz, melynek színpadias, zeneileg aláfestett bemutatása azonban még a komédiázásra hajlamos franciákat is lehangolta.²

John Wanamaker multimilliomos kereskedő és reklámszakember két festményt vásárolt összesen 335 000 dollárért. Az első a Krisztus Pilátus előtt volt, amelyért 160 000 dollárt fizetett, a második pedig a Golgota, amelyet 175 000 dollárért vett meg.

Bár Munkácsy minden művét nagy odaadással és lelkiismeretességgel festette, időnként elelbágyadt, majd fiatalkori betegsége kiújultával (1885) elvesztette biztonságát és szenvedélyes átélő képességét. A gyors hanyatlás idején műkereskedője elhagyta, s a mester saját vállalkozásokba fogott, hogy pazarló felesége korlátlan anyagi igényeit kielégíthesse. Így jött létre a bécsi Művészettörténeti Múzeum Mennyezet képe és az Ecce homo.³

1896-ban fejezte be a Krisztus triológia utolsó darabját az Ecce Homót. Krisztus-trilógia legönállóbb műve. Saját életének tragédiái, betegsége, kudarcai és a környezetében zajló politikai válságok, viták készítették arra, hogy ne a

---

¹ Sz. Szürti Katalin. Munkácsy Mihály (1844-1900). Nemzetközi tudományos emlékülés előadásai.- Debrecen: A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei, 1994.-75-76.o.

² Dr.Lázár Béla. A Munkácsy-kérdés.- Budapest, 1936.-16. o.

³ Szabad nép. A magyar dolgozók központi lapja. 10. évfolyam, 153-179. szám, 1952.- 74.o.

dicsőséges feltámadással, vagy mennybemenetellel, hanem a Krisztus-Pilátus közötti fájdalmas második találkozással (Ecce homo, 18%) zárja a trilógiát.¹

A gyengélkedő mester festői hibái ellenére a kompozíció mégis gazdag pszichológiai mélységben és kifejezőerőben.

Itt kevésbé érzékelhetjük a téri és idői síkok egymásba illesztését. Erre most nincs is nagy szükség, mert maga az esemény és a Krisztus-látvány olyan megdöbbentő, hogy magában hordoz egy egész eseménysort. A hirtelen keletkező indulatok és érzelmek széles skálája valósággal elbeszéli és megmagyarázza az ezt követlenül megelőző és követő történeteket.²

Élete egyik utolsó nagy vállalkozása, a "Sztrájk" (1895), újfajta emberábrázolási problémát vet fel. A reprezentatív mennyezetkép, amelyet a bécsi Művészettörténeti Múzeum számára készített, valamint az Országháznak festett "Honfoglalás" után ismét a való életet keresi ebben az alkotásában. Ereje már nem futja arra, hogy a témát igazán átélje és hitelessé tegye a néző előtt is. De vannak olyan részletek, jellemek a képen, melyek az igazi művész ihletét és kezét árulják el. Maga Munkácsy is hitet tett ezzel a képpel kapcsolatban a *művésznek arról a feladatáról, hogy elsősorban mindig az újat ábrázolja, az életben lezajlott változásokat érzékeltesse*. Így jutott el a "Sztrájk"-ig, amelyről tudta, hogy eladhatatlan kép, de azt is megállapította, hogy ebben az ő "művészi intenciói maradéktalanul érvényesülnek".³

Az 1896-ban festett Virágok áldozat Munkácsy egyik legkülönlegesebb alkotása. Mélyen kötődik a századvég szecessziós és hanyatló eszméjéhez. A festmény egy gyönyörű nőt ábrázol, a virágok áldozatát, aki egy színes virágtengerben alszik, mintha ő maga is egy hervadó virág lenne. A virág, mint az élet és a szépség jelképe, a gyilkosan mámorító illat forrása ezen a

¹Török Klára főszerk.- Műtárgyvédelem. Magyar Nemzeti Múzeum, 1993.-75.o.

²Sz. Szürti Katalin. Munkácsy Mihály (1844-1900). Nemzetközi tudományos emlékülés előadásai.- Debrecen: A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei, 1994.-91-92.o.

³Laskay Gabriella. Munkácsy Mihály. Honfoglalás.- Száz szép kép, 2006. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: <https://mek.oszk.hu/04200/04238/html/eletrajz.htm>

festményen. Munkácsy műve a nőábrázolás újszerűsége miatt figyelemre méltó, és jelentősége éppen ebben rejlik.

A nő pedig tulajdonképpen nem más, mint a szépség áldozata. Munkácsy figuráján a halott vagy csak éppen haldokló nőalak lényegében a század közepétől egyre divatosabbá váló Ophélie-ikonográfiát követi. A szépség és a halál kettősségének megjelenítését egy rendszerint fekvő női figura képében. A mű leegyszerűsített üzenete, vagyis a „halálos szépség” képe a századvégi pusztulásra, dekadenciára, romlásra fogékony művészi légkörében különösen fölerősödött, és szinte példaszerűen dokumentálta a szépség dualitásának, az egyszerre éltető és pusztító kettősségének a gondolatát.¹ Munkácsy remekei között még csak ehhez hasonló szimbolista kompozíciót sem láthatunk, remekül vetette a vászonra a nő átszellemültségét.

Munkácsy hosszú ideig betegeskedett. A munkája és az ezzel járó izgalmak megterhelése megviselte a lelkét. A párizsi művészeti életben szerzett hírneve ellenére kívülállóként kezelték, és a párizsi tartózkodása alatt sem érezte magát igazán otthon. Gerincsorvadásban szenvedett, majd 1890-ben agytompulást állapítottak meg nála. Nem sokkal később pedig az orvosok közölték vele, hogy állapota már menthetetlen, és nem tudja tovább folytatni művészetét, mert a szervezete nem bírja tovább.

Lassan homályosulni kezdett a nagy elme s teremtő ereje lépésről-lépésre hanyatlott. Legutolsó nagy képe az „Ecce homo” volt, mellyel az ezredéves ünnepekre tért haza. Ennek a képnek Budapesten bemutatása után egy évvel, 1897 tavaszán vitték el a Rajna-parti intézetbe, Endenichbe, közel Bonnhoz és közel Düsseldorfhoz, ahol egykor ifjú lánglelkével megalkotta a „Siralomház” tragédiáját. 1896-ban már úgy érkezett haza, hogy itthon is marad, az ősszel elfoglalja díszes helyét, mint a magyar szépművészetek országos felügyelője. Ez

---

¹ Bakó Zsuzsanna. Bellák Gábor. Czeglédi Imre. Gyarmati Gabriella. Beszéljünk újra Munkácsy Mihályról!-Békéscsaba: Munkácsy Mihály Múzeum, 2019.-28.o.

új állás lett volna és Munkácsyszámára szervezték. Soha sem foglalhatta el, nem hagyta el többé Enderichet.¹

Amint az endenichi intézet kapuit átlépte, már éreztük, sőt tudtuk, hogy elveszítettük őt örökre. Ami ezután következett, már lassú haldoklás volt, elszomorító, kínos befejezése a fényes pályafutásnak. Most már megjárta a szenvedések Golgotháját, s átköltözött a halhatatlanságba.²

Az évek során egyre vékonyabb lett és nagyon gyorsan megöszült. Testtartása görnyedt, járása lassú és nehézkes volt, szemei pedig elvesztették csillogásukat. Amikor hazatért a "Honfoglalás" nagyméretű festményével, régi barátai aggódva néztek rá. Ő maga is rosszulétre panaszkodott. Ez is bizonyítja azt, hogy a betegség már hosszú ideje az élete része volt és 1900-ban a halálát okozta. A felesége karjai között hunyt el az endenichi ideggyógyintézetben 1900 május 1-jén. Pár napra rá május 9-én a Múcsarnokban ravatalozták fel és a Budapesten Kerepesi temetőben helyezték örök nyugalomra.

---

¹Nagy Miklós. Vasárnapi Újság.- Budapest: Franklin- társulat. Magyar irodalmi intézet és könyvnyomda, 1900.- 308.o.

² Nagy Miklós. Vasárnapi Újság.- Budapest: Franklin- társulat. Magyar irodalmi intézet és könyvnyomda, 1900.- 290.o.

III. FEJEZET

MUNKÁCSY MIHÁLY ÖRÖKSÉGE

Munkácsy Mihály nemcsak Magyarország egyik legnagyobb büszkesége, hanem a művészettörténet olyan alakja is, aki a legnagyobb mesterek mellett érdemelte ki helyét. Jelentősége egyetemes, bár hatását némileg csökkentette a modern kultúra mindent elsöprő áramlata. Zsánerképei, mint a Siralomház, az Újoncok, a Tépéscsinálók, jellegzetesen magyar alkotások, és általános értékű művein is mindig érződik a magyarság hevülete és tüze.

Alig van olyan munkája, melyre egyéniségének bélyegét, mely egyúttal a magyar faj bélyege is, rá nem nyomta volna. És ha alkotásainak hosszú során végig tekintünk, nem könnyű föladat egész határozottsággal kiemelni azokat a műveket, melyek számára a halhatatlanságot már itt közöttünk megszerezték, s melyeket úgy fog emlegetni a műtörténet, mint valódi remekműveket.¹

Azért olyannak tekintette minden magyar ember Munkácsy Mihályt, mint a magyar művészet misszionáriusát: ő benne látták itthon kikristályodását a falunkban lappangó művészi erőnek, őt tekintették a magyar művészet leghatalmasabb képviselőjének. Ha szó esik a művészet remekeiről, a magyar ember nem felejtik közülük Munkácsy képeit. Ha rendkívüli géniuszok csodálatos sorsát beszéljük meg, Munkácsy neve ott leszen köztük. Az ő nevével küldik apák és rokonok a fiatal ambiciózus rajzolókat az akadémiába, az ő élete folyását állítják elébe követendő példa, ideál gyanánt. Munkácsy mélyen benne él a magyarság köztudatában.²

Munkácsy az apja halála után a gyerekkorának a nagy részét Békéscsabán töltötte, majd felnőttkorában is gyakran ellátogatott ide. A továbbiakban szeretném ismertetni Munkácsy örökségét és emlékezetét Munkácson, Békéscsabán, Miskolcon és egyéb helyszíneken, ahol az élete során megfordult.

---

¹ Nagy Miklós. Vasárnapi Újság.- Budapest: Franklin- társulat. Magyar irodalmi intézet és könyvnyomda, 1900.- 290.o.

²Herczeg Ferenc. Új Idők. Szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilap.- Budapest: Singer és Wolfner kiadása, 1900.- 424.o.

1902-ben, kevéssel Munkácsy Mihály festőművész halála után Tulcsik Ferenc felvetette, hogy szobrot kellene állítani neki Munkácson, az újonnan épült postaépület előtti téren. Valamivel később egy másik indítvány viszont az épülő új városházán egy „Munkácsy Mihály szoba” kialakítását tartotta fontosnak. Ekkor a felállítandó szobor ötlete bizonyult maradandóbb gondolatnak. 1907-ben Gönczi Lajos szobrászművész a városnak adta a festőről készített gipszszobrát, amelyet a városházán helyeztek el. Később a munkácsi Rákóczi-kastélyba (a mai Művészeti Szakközépiskola épületébe) került az alkotás.¹ Azonban a kültéri szoborkérdéses maradt a későbbiekben is.

2021-ben nyitotta meg a kapuit a Munkácsy Mihály Magyar Ház. A munkácsiak álma vált valóra az átépítési munkálatainak befejezésével, ahol ettől kezdve a világhírű művész festményeinek reprodukciói tekinthetők meg. Ez a tér olyan közösségi központként szolgál, ahol a helyi magyarok megőrizhetik és ápolhatják identitásukat és kultúrájukat. A Latorca-parti város szívében található és a festőművésztől elnevezett kulturális központ méltóképpen őrizi Munkácsy Mihály emlékét. A Munkácsy Mihály Magyar Ház főbejáratánál a festőgénusz mellszobra köszön a látogatókra, a lépcsőkön lépkedve Munkácsy vázlatainak másolatait tekinthetik meg az épületbe betérők, míg a központi rendezvénytermet a művész leghíresebb festményeinek reprodukciói díszítik.²

A Munkácsy Mihály Magyar Ház vezetősége tavaly úgy döntött, hogy kapcsolatba lépnek a festőművész nevét viselő intézményekkel, hogy életművét, ezáltal közelebb hozzák szülővárosának lakóihoz. Ilyen együttműködés született a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeummal. A festőóriás szülővárosában lévő kulturális központ számára nagyon fontos a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeummal való együttműködés, s ezúttal a festő halálának évfordulójára emlékezve Gyarmati Gabriella művészettörténész, muzeológus adott átfogó, az ismeretlen fiúból festőfejedlemmé lett Munkácsy életének meghatározó

---

¹Marosi Anna. Kárpátalja anno: Munkácsy Mihály szobra. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: <https://karpatalja.ma/sorozatok/karpatalja-anno/karpatalja-anno-munkacsy-mihaly-szobra/>

²Munkácsy Mihály életútját és munkásságát bemutató előadás a Munkácsy Mihály Magyar Házban. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: <https://life.karpat.in.ua/?p=148077&lang=hu>

mozzanatait kiemelő előadást. A prezentáció a festőművész életművét bemutató, a békéscsabai múzeumban őrzött több mint 400 relikviát tartalmazó tárlat alapján készült.¹ Az előadásában kitért Munkácsy hazalátogatására, valamint arra, hogy fontosnak tartja a Munkácsy-kultusz megőrzését. A kíséretében vele együtt utazó Mikszáth Kálmán, a Pesti Hírlap akkori munkatársa tudósításából tudjuk, hogy Munkács polgárai fáklyásmenettel, a város utcáinak fellobogózásával, diadalkapuval, 207 terítékes díszebéddel, táncmulatsággal, emléktáblával – fejedelemnek kijáró tisztelettel –, s egy közadakozásból készült ezüst babérmalomból fogadták városuk híres szülöttjét. A tervek szerint a Munkácsy Mihály Magyar Ház és a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum együttműködésnek köszönhetően ennek a babérmalomból készült másolatát Munkácsy Mihály születésének 180. évfordulója alkalmából, jövőre a Latorcápartin is megkapja.²

Munkácsy szülőháza Munkácson nem maradt fenn. A mai új épületen csak egy orosz nyelvű feliratú emléktábla jelzi, hogy a helyén volt, a házban született 1844.február 20-án Munkácsy Mihály. Az emléktábla melletti domborművön az egykori szülőház is látható.³

Békéscsaba korán felismerte Munkácsy Mihály művészetének jelentőségét: kultusza már az 1870-es évek elején kezdődött. Munkácsy és felesége érkezése nemcsak a Reök családnak, de a város honorációjának is ünnepe volt. A hivatalos elismerés első jele a békéscsabai Casino oklevele volt 1881-ben.⁴

A Munkácsy Mihály Múzeumot Békéscsabán 1914. március 28-29-én avatták fel. Munkácsy ereklyéi és festményei azonban csak 1933-ban kerültek az épületbe. Az intézmény megalapítását már ezt megelőzően Reök István sürgette.

¹Munkácsy Mihály életútját és munkásságát bemutató előadás a Munkácsy Mihály Magyar Házban. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: <https://life.karpat.in.ua/?p=148077&lang=hu>

²Munkácsy Mihály életútját és munkásságát bemutató előadás a Munkácsy Mihály Magyar Házban. (Elektronikus forrás) //Hozzáférés módja: <https://life.karpat.in.ua/?p=148077&lang=hu>

³Munkácsy Mihály emléktáblája. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: <https://muemlekiem.hu/hatareset/show/660>

⁴Munkácsy Mihály festményei Pákh Imre magángyűjteményéből.(Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: http://www.deakgyujtemeny.hu/site_vk.cgi?a=kiallit-22&prid=30

1994-ben az egykori Steiner kúriában, gyermekkorának színhelyén Munkácsy Mihály Emlékház nyílt meg.¹Munkácsy inas éveiben Egri utcavolt a neve, itt állt a csabai asztalos, molnár-, és pintércéh vezetőjének műhelye. Ma emléktábla őrzi helyét: „E helyen állt Láng György asztalosmester háza, akinél Munkácsy Mihály inaskodott 1854-58 között.”²

1994-ben a Steiner-kúriát Munkácsy Mihály Emlékházzá alakították át, ahol Munkácsy gyermekkorában jelentős időt töltött. Csabán inkább Omaszta-kúriaként emlegetik, mivel az Omaszta család tulajdonában volt a Gyulai út 5. szám alatti előkertes kúria Steiner távozása után közel egy évszázadon át.

A Munkácsy-emlékszobában a következő tárgyak tekinthetők meg: A teremben kiállított Munkácsy-szobor (gipsz) Farkas Miklós (18), Munkácsy Mihályné szobra (carrarai márvány) T. Noel alkotása. (19) A kiállításon a festményeken kívül a múzeum Munkácsy-relikviáiból válogatott tárgyak, dokumentumok láthatók: faragott, festett szék Munkácsy műterméből (15), Munkácsy festőállványa (17), a vitrinekben Munkácsyval kapcsolatos eredeti iratok, fényképek (20/a), tanulmányfotók (20/b) és személyes használati tárgyak (20/c).³

A minden addiginál teljesebb Munkácsy-életműkiállítás (1952) és a nyomában kiadott monográfia (1958) Munkácsyt mint a „legegyetemesebb magyar művészt” mutatta be, akinek a „romantikus realizmusként” elnevezett stílusirányzat meghonosítása lett volna a legnagyobb érdeme.⁴

Az 1899-ben alakult Múzeumi Egyesület megkezdte a műtárgyak és ereklyék gyűjtését, már 1901-ben beletárolták Bartóky Lajosné ajándékként Munkácsy ceruzarajzát. A gyűjtemény alapjainak megvetése érdekében megkereste az egyesület a lehetséges támogatókat, adományozókat, így az

¹ Czeglédi Imre. Munkácsy ősei és rokonsága.- Békéscsaba: Kiadja a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága ,2007.-37.o.

²Munkácsy emlékezete Csabán. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: <https://docplayer.hu/3817179-Munkacsy-emlekezete-csaban.html> ✓

³ Békéscsaba - Munkácsy Emlékszoba. Tájak, Korok, Múzeumok kiskönyvtára 382.- Budapest: TKM Egyesület, 1990.-16.o.

⁴Sinkó Katalin.Buksz. Kritikai írások a társadalomtudományok köréből.- Budapest: Budapesti Könyvszemle, 1990.- 372.o.

özvegyet, Cecile Papier-t. Munkácsyné sajnálattal írta, hogy nehéz anyagi helyzetében csak négy művet tudott megtartani, de azok egyikét "az Ecce homo fejét, férjem utolsó alkotásainak egyikét fogom a Békéscsabai Múzeum-Egyesület részére végrendeletileg hagyományozni".¹

Zsilinszky Mihály egy Munkácsyné Mihály mellszobrot és két festményét adományozta a Múzeum Egyesületnek. A mellszobrot és a festményeket a Szépművészeti Múzeumtól szerezték meg.

1914-ben nyitotta meg saját épületét a múzeum, amely ma is működik. Az Ecco Homohoz kapcsolódó Krisztus-fejét, valamint a Munkácsyt ábrázoló két festményt megtalálták a Szépművészeti Múzeumban. Később került a békéscsabai múzeumba a padláson rejtőző és nehezen kiadott relikvia anyag.

Munkácsyné egyik örököse volt Barnewitzné Cecilie Ilges, akinek unokatestvére, Walter Ilges még Munkácsy életében monográfiát írt a mesterről. E könyv számtalan rajzot és fényképet közölt részben a művekről, másrészt portréfotókat is. Barnewitzné a Szépművészeti Múzeumnak ajándékozta az ereklyék egy részét, többek között Sedelmayer Munkácsyhoz írott leveleit, számlakönyvét, Munkácsyné számtalan fényképét. Nagyszámú tárgyi emléket és iratot küldött Békéscsabának Munkácsyné Cecile Papier végakaratóból. A teljes anyag végül 1933-ra került Békéscsabára.²

1932-ben a múzeumot átalakították, majd 1935 körül újjáépítésre került sor, amelynek eredményeképpen elkészült Munkácsy-emlékszobával. Ez a terem 1947. május 4-én tárta ki a kapuit a nagyközönség előtt. 1958-ban a Művelődési és Művészeti Minisztérium megvásárolt és Békéscsabára hozott négy Munkácsy-festményt, amelyeket emlékünneppel ünnepeltek. Több alkalmi kiállítás után 1964-ben megnyílt a harmadik Munkácsy-terem.

Az 1980-as évek elején született meg az elképzelés, hogy a neves festőművész rokonainak egykori lakóhelyén a fentebb említett Munkácsy-

¹Munkácsy Mihály festményei Pákh Imre magángyűjteményéből.(Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: http://www.deakgyujtemeny.hu/site_vk.cgi?a=kiallit-22&prid=30

²Munkácsy Mihály festményei Pákh Imre magángyűjteményéből.(Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: http://www.deakgyujtemeny.hu/site_vk.cgi?a=kiallit-22&prid=30

emlékházat hozzanak létre. A számos szakszerűtlen átalakításon átesett épület eredeti állapotának helyreállítása nem volt egyszerű és olcsó vállalkozás. A felújítás terveit már 1983-ban elkészítette az Országos Műemléki Felügyelőség egy tervezőcsoportja. Mielőtt a munkálatok megkezdődhettek, gondoskodni kellett a kúriában élő idős, beteg emberek elhelyezéséről. Úgy tűnt, hogy a helyreállítás 1986-ban megkezdődhet és 1990-re el is készül, a munkálatok megkezdésére azonban az 1990-es évek elejéig kellett várni.¹

Az épület műemléki helyreállítása a Munkácsy Mihály Múzeum munkatársainak és Sisa Bélának, a Műemlékvédelmi Hivatal szakértőjének tanácsai alapján történt. A helyreállítás megfelelő források hiányában sajnos nem terjedhetett ki minden részletre: a kutatók megállapították, hogy a falakat eredetileg selyemtapéta borította, a mennyezeteket pedig freskók díszítették.²

A Munkácsy Mihály Múzeum, a Nemzeti Galéria, a Néprajzi Múzeum, a szegedi Móra Ferenc Múzeum és a Műemlékvédelmi Hivatal közösen dolgozott azon, hogy az egyház által őrzött bútorokat és festményeket eredeti pompájukban állítsák helyre.

A képműkiállítást Bakó Zsuzsanna Munkácsy-kutató, a Nemzeti Galéria művészettörténésze állította össze. A felújítás százötven évvel Munkácsy születése után, 1994-ben készült el, az emlékházat 1994. május 18-án nyitotta meg Göncz Árpád köztársasági elnök.³

Ahogy távolodunk a Vörös Szalontól, újabb kiállítótermekbe botlunk Munkácsy festményeivel. A Vörös Szalon mellett egy kézzel faragott neorokokó szekrény áll. A következő kiállítóteremben további Munkácsy-festmények találhatóak, különösen érdekes az Omaszta szecessziós ülőalkalmatossága. Az asztal lábai szürke marhaszarvból készültek.

---

¹Munkácsy Mihály festményei Pákh Imre magángyűjteményéből. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: http://www.deakgyujtemeny.hu/site_vk.cgi?a=kiallit-22&prid=30

²Steiner–Omaszta-kúria – Munkácsy Mihály Emlékház. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: https://csabaihazak.blog.hu/2017/07/24/steiner_omaszta-kuria_munkacsy_mihaly_emlekhaz

³Steiner–Omaszta-kúria – Munkácsy Mihály Emlékház. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: https://csabaihazak.blog.hu/2017/07/24/steiner_omaszta-kuria_munkacsy_mihaly_emlekhaz

Az egykori Steiner–Omaszta-kúria építészeti, és Munkácsyhoz kapcsolódó múltja révén várostörténeti szempontból is Békéscsaba kiemelkedő értéke, akárcsak a Munkácsy Mihály Emlékház gyűjteménye. Az emlékház azonban nemcsak múzeumként jelentős, hanem otthont ad számos kulturális programnak, művészettörténeti előadásoknak, többek között a Kisnemesi Otthonok Országos Találkozójának is, így a város egyik kiemelkedő kulturális intézménye. A hírek szerint a kúria hamarosan teljes felújításon, korszerűsítésen esik át, így a város egyik legszebb épülete és egyik legjelentősebb műemléke még szebben fogadhatja látogatóit.¹

Mind az 1914-ben, mind az 1925-ben rendezett Munkácsy-kiállítás (az Ernst-Múzeumban) igen sok, eladdig ösmeretlen, remek tanulmányát és kisebb művét hozta felszínre, melyek belevilágítanak a művész szellemi műhelyébe, villámcsóvák ezek, csak Tintoretto vázlatai hasonlatosak hozzájuk, melyekben törvényszerű a véletlen, telve talált kincssel, semmi sem kiszámított, minden csak úgy jött nála magától, adta a pillanat, sugallta az érzés.²

Hét évvel ezelőtt (1927) az elolvadt Munkácsyszoboralap újból való megteremtésére a Képzőművészek Egyesülete egy Munkácsy-albumot adott ki, gyenge kiállításban, nem is volt meg a kellő sikere.³

Egy Munkácsy remek műveiből rendezett kiállítás Európa művészeti központjában, Párizsban az 1937-es Nemzetközi Kiállítással együtt lehetővé tette, hogy a világ felfedezze az igazi Munkácsyt.

Munkácsy tisztelete nagy múltra tekint vissza Miskolc környékén. 1975-ben, Munkácsy festőművész halálának 75. évfordulója alkalmából emlékkiállítást rendeztek. Húsz évvel később, 1994-ben, születésének 150. évfordulója alkalmából emlékkiállítást és konferenciát rendeztek. A legsikeresebb és leglátogatottabb Munkácsy műveiből, köztük ereklyéiből

¹Steiner–Omaszta-kúria – Munkácsy Mihály Emlékház. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: https://csabaihazak.blog.hu/2017/07/24/steiner_omaszta-kuria_munkacsy_mihaly_emlekhaz

²Dr.Lázár Béla. A Munkácsy-kérdés.- Budapest, 1936.-64.o.

³Dr.Lázár Béla. A Munkácsy-kérdés.- Budapest, 1936.-108.o.

rendezett kiállításra 2003-ban került sor. Ez a Munkácsy-kultuszról tanúskodik a térségben.

A miskolci múzeum kiemelt feladatának tartja, hogy képzőművészeti gyűjteményét Munkácsy-alkotásokkal gyarapítsa. E régi keletű óhaj első alkalommal 1977-ben, a Petró-gyűjtemény beépülésével teljesült. Néhány, csupán feltételesen neki tulajdonított mű mellett ekkor került múzeumi kezelésbe a Tájkép várrommal, amely Petró Sándort megelőzően Latabár Kálmán színművész tulajdona volt. 1977-ben került a gyűjteménybe a Konyhában című kompozíció rézkarc feldolgozása is. A képaucióról vásárolt grafika érdekessége, hogy az alapjául szolgáló festmény éppen a Pákh-gyűjteménybe tartozik. 1994ben a nagy álom, immáron a múzeumi törzsgyűjteményt gyarapító olajfestmény megszerzése is valóra vált. A reneszánsz apotheozisát budapesti magántulajdonból, nagy társadalmi összefogásnak köszönhetően sikerült megvásárolni.¹

Pákh Imre neves amerikai-magyar műgyűjtő, aki 2002-ben vásárolta meg a Golgotát előző tulajdonosától, és azonnal beleegyezett, hogy a debreceni Déri Múzeum állandó kiállításán szerepeljen. A műalkotás az óta a múzeum egyik kedvelt látványossága lett.

A 80-as években kezdett 19. századi festményeket gyűjteni, előbb kiváló francia mesterek munkáit, majd klasszikus magyar festők alkotásait is. Ekkor vásárolta az első Munkácsy-műveket, melyeket csakhamar követett a többi, meghatározva a gyűjtemény gyarapításának további irányát. Munkácsy képei ma a Pákh-gyűjtemény egyharmadát teszik ki.² Pákh Imre gyűjteményekétökből is figyelemreméltó. Először is, nagyszámú olyan művettartalmaz, amelyet a magyar közönség a közel múltig nem láthatott.

A tájképek és szalonképek kivételesen gazdag gyűjteményem csak a nagyközönség, hanem a Munkácsy-kutatásszáma is újdonságot jelent.

---

¹Pirint Andrea. Munkácsy Miskolcon. Válogatás Pákh Imre. - Miskolc: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság, 2006.- 3.o.

²Pirint Andrea. Munkácsy Miskolcon. Válogatás Pákh Imre.- Miskolc: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság, 2006.- 3.o.

Másodszor, a gyűjtemény egy gondosan megtervezett gyűjtési koncepció eredménye. Átfogó áttekintést nyújt Munkácsy teljes életműéről, miközben egyes festészeti műfajokra nagyobb hangsúlyt fektet.

Továbbá Honfoglalás c. műve az Országházba került. A Krisztus szenvedéstörténetének képhármasa az Ecce homo, a Krisztus Pilátus előtt és a Golgota állandó helye, a debreceni Déri Múzeum lett.

Munkácsy, az első magyar művész, aki nemzetközi elismerést szerzett, nagyban hozzájárult az új Magyarországhoz, amely elszántan bizonyította a világnak, hogy képes figyelemre méltó teljesítményre egy nagy európai kultúrállam létrehozásában a régi ország helyén.

IV. FEJEZET

A MŰVÉSZETTÖRTÉNETI OKTATÁS AZ ISKOLAI TANTERVBEN MUNKÁCSY MIHÁLY PÉLDÁJÁN

A művészettörténet című tantárgy nem szerepel az ukrán magyar tannyelvű iskolák tantervében. A művészet, mint integrált tanfolyam viszont része a kerettantervnek. Minden oktatási intézmény egyénileg határozza meg azt, hogy az oktatási program tanterve tartalmazza-e a művészetet, mint integrált tantárgyat vagy zeneművészetet, vagy pedig a képzőművészetet. Továbbá az iskolák határozzák meg e tantárgyak óraszámát is.

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség javaslatot tett az ukrán magyar tannyelvű iskolák 1-4. és 5-9. osztályos tanterveivel kapcsolatban 2020-ban. Valamint javasolták az identitás alakulására ható tantárgyak tantervi programjának összeállítására, mint például a művészet, ének-zene stb., a tantervek és követelményrendszer része legyen a magyar kultúra sajátosságainak ismertetése.¹ Ezeket a javaslatokat el is fogadták 2021-ben, de a 8. osztály számára esedékes elektronikus tankönyvrendelésben nem lehet megrendelni művészet tankönyveket magyar nyelven.² Ennek okán művészet tankönyv nem áll az iskolák rendelkezésére. Egyes iskolákban (Munkácsi Szent István Líceum) heti egy órában van oktatva a 9-11. osztályokban a Művészet modultanterve alapján. A fellelhető ukrán magyar tannyelvű iskolák részére használható magyar képzőművészeti tankönyvekben, mint pl. Burkus Árpád 7. osztályosok részére fordított Képzőművészet c.³ vagy szintén Burkus Árpád által 6.

---

¹A KMPSZ javaslatai ukrán magyar tannyelvű iskolák tanterveivel kapcsolatban. (Elektronikus forrás)// Hozzáférés módja: <http://kmpsz.uz.ua/hirek/a-kmpsz-javaslatai-ukrainai-magyar-tannyelvu-iskolak-tanterveivel-kapcsolatban.html>

²A KMPSZ nyilatkozata a tankönyvrendeléssel kapcsolatban. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: <https://kmf.uz.ua/hu/egyeb-hu/a-kmpsz-nyilatkozata-a-tankonyvrendelessel-kapcsolatban/>

³RubljaTetyanaJehorivna. Burkus Árpád ford. Képzőművészet tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 7. osztálya számára.- Irpiny: Perun Kiadó, 2014.- 193.o.

osztályosok részére fordított Képzőművészet c.⁴ tankönyvek hiányosak Munkácsy Mihály személyének szemléltetésében.

A magyarországi általános iskolákban az 5-8. évfolyamos tanulóknak a kerettantervnek megfelelően oktatják a Történelem tantárgyat. A törzsanyag részeként szerepel a következő téma: Mérlegen a magyar történelem, amelyben kitérnek Munkácsy Mihályra, mint kötelezően elsajátítandó személyre.¹

Továbbá a Vizuális kultúra vagy Vizuális című tantárgy 7.osztályos tanulók számára készült tanmenetben szerepel, több témánál is a kerettantervben megjelölt fejlesztési feladatoknál, valamint a javasolt tevékenységek és munkaformák szekcióiban.² A képzelet világa c. 7. osztályosok részére készült tankönyv a Vizuális kultúra tanítása a következőképpen jelenik meg Munkácsy Mihály:

A 19. század művészete c. témakörben a diákok tanulhatnaka realizmus fogalmáról, a realizmus és a naturalizmus közti különbség megállapításáról, a népi életképekről. A festői jellemábrázolásokról Munkácsy képein:jellegzetes karakterek érthető gesztusokkal és mimikával. A drámai hatás fokozásának módjai tónusokkal. Összehasonlíthatják a hasonló témájú és stílusú festményeket. A tanórán szemléltethetik számukra Munkácsy Mihály Siralomház c. festményét.³

Van olyan iskola, ahol kötelező tantárgyként emelt óraszámokban oktatják (A Zuglói Munkácsy Mihály Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola).⁴

⁴Sz. N. Zseleznyak, O. V. Lamonova. Burkus Árpád ford. Képzőművészet Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 6. osztálya számára. –Kijev: Geneza Kiadó, 2014.-193.o.

¹Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyama számára. (Elektronikus forrás)- Hozzáférés módja: https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_alt_isk_5_8

²Mintamenetek. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/mintatanmenetek

³Imrehné Sebestyén Margit. Tanmenetjavaslat rajz és vizuális kultúra tanításához 7.évfolyam számára. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: <https://docplayer.hu/12002689-Tanmenetjavaslat-a-rajz-es-vizualis-kultura-tanitasahoz-a-7-efolyam-szamara.html>

⁴A ZuglóiMunkácsy Mihály Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola Házirendje. (Elektronikus hozzáférés)// Hozzáférés módja: <https://docplayer.hu/157390720-A-zugloi-munkacsy-mihaly-altalanos-iskola-es-alapfoku-muveszeti-iskola-hazirendje.html>

A Magyarországon megvásárolható tankönyvek a tantárgyak oktatásához a következők:

- Imrehné Sebestyén Margit. A képzelet világa vizuális kultúra.
- Károlyi Erika. Vizuális kultúra 1.
- Horváth Katalin, Imrehné Sebestyén Margit. A képzelet világa vizuális kultúra.

Összehasonlítva az ukrainai és a magyarországi tananyagot, hogy mint két országban hiányos. A művészettörténet oktatása Munkácsy Mihály példáján. A fentebb említett Munkácsy iskolában Munkácsy napokat tartanak, ezáltal is őrizve az emlékét. Ebben és más oktatási intézményekben a Vizuális kultúra és a Vizuális Alkotó gyakorlat során egyes témák keretein belül Munkácsy Mihály műveit elemzik és a stílusjegyeinek, jellemzőit sajátítják el a diákok. Elmondható tehát az, hogy a magyarországi oktatási intézményekben sokkalta jobban jelen van a művészettörténet oktatása az iskolai tantervben Munkácsy Mihály életútján és művészeti tevékenysége példáján, valamint az emlékét is jobban őrzik. Ezzel ellentétben az ukrainai oktatási intézményekben Munkácsy Mihály a művészettörténet oktatása által az iskolai tantervben nincs jelen vagy csak csekély módon, ezáltal a diákok ismerete is hiányos róla.

Véleményem szerint az ukrainai tananyagot bővíteni kell a tanórán és magyar nyelvű művészeti/művészettörténeti tankönyvekre is szükség van. Úgy vélem, hogy akár kettő vagy három tanórát is kellene szánni Munkácsy Mihályra és az akkori 19. századi művészeti irányzatok bemutatására. Ennek megvalósítására és meglátásom bemutatására kiváló példaként szolgál a fentebb említett Imrehné Sebestyén Margit tanmenetjavaslata. Így a diákok jobban megérthetik a művészettörténetet fejlődését a 19. században és Munkácsy Mihály festészetét.

KÖVETKEZTETÉS

Munkácsy Mihály (1844-1900) Európa- és Amerika-szerte az elmúlt évszázadok egyik legnagyobb magyar művészeként lett ismert. Sajnos Munkácsy jelleméről, műveltségéről és tudásáról sok tévhit keringett az évek során, amelyek nem ismerték el természetes tehetségét, és azt állították, hogy nem tudott illendően viselkedni és nem beszélt nyelveket. Viszont ez nem igaz, mivel az munkám során forrásként használt Végvári Lajostól Munkácsy Mihály élete és művei igazolja azt, hogy tudott franciául, mivel Végvári a művéhez Munkácsy francia leveleinek a fordítását vette alapul.

Munkám során többek között arra a következtetésre jutottam, hogy Munkácsy a 19. század harmadik harmadában fénylő üstökösként tűnt fel a magyar művészet színterén. Egyedülálló művész volt, aki sajátos formanyelvet teremtett művészi álmai számára, és minden műfajban jeleskedett, a történelmi, vallásos és portréfestésztől kezdve az élet és tájképfestésen át a csendéletheig. Művei mindig kifejezetten magyaros érzelműek és temperamentumúak voltak, drámai jellemábrázolással és sötét, mély színekkel.

Elszegényedett nemesi család sarja volt, asztalosként dolgozott. Azonban nem elégedett meg azzal, hogy csak a bútorokat festette, hanem képzelete szerint fényes rózsákat és tulipánokat is festett rá. Hamarosan tehetséges festőnek ismerték el, és Bécsbe és Münchenbe utazott, hogy neves tanároktól vegyen órákat. Végül Düsseldorfban telepedett le, ahol 1869-ben megfestette első nagy művét, a Siralomházat. Ezt a festményt nagyra értékelték, és festőjét az igényes francia kritikusok is dicsérték.

1874-ben feleségül vette Cécile Papiert és Párizsba költöztek, ahol legtöbb művét alkotta és számos fogadást tartottak. Műveit drága áron adták el, de a munkával járó megterhelés aláásta egészségét. Ezt követte többi életképe: „Újoncozás”, „Tépéscsinálók”, „Zálogház”, majd nagy kompozíciói: „Milton”, „Krisztus Pilátus előtt”, „Ecce homo”, „Golgota”, végül utolsó nagy műve, a „Honfoglalás”.

Munkácsy 1870-ben a Párizsi Szalonban aranyérmert nyert "Siralomház" című művével, az 1878-as párizsi világkiállításon pedig elnyerte a Milton-aranyérmert, a medailed'honneur. Krisztus Pilátus előtt című művét 1882-ben hasonlóan ünnepelték. A magyar népeletet ábrázoló zsánerképei, mint például a Siralomház, különösen közel állnak a magyarok szívéhez, Miltonját pedig jellemábrázoló ereje miatt csodálják. Bibliai tárgyú művei is általános elismerést váltanak ki, mert minden érző és hívő szív érzelmeit megmozgatják.

Minden újabb festménye újabb diadalt jelentett, és végül világhírnévre tett szert. Valahányszor megjelent a magyarok között valamelyik nagyobb művével, fejedelmi ünnepléssel fogadták. Sikerei ellenére azonban visszavágyott a magyar pusztákra és ifjúkori barátaihoz.

Az Ecce homo Munkácsy utolsó nagy műve, és mint minden bibliai festménye, ez is mélyen megindító kompozíció. Halálos betegsége azonban nyomot hagyott a nagyméretű vászon egyes részein: bizonytalan alakok, bizonytalan ecsetkezelés és hiányzó légkörök. Munkácsy életpályája az endenichi szomorú intézetben ért véget.

A negyedik fejezetben taglaltakban arra a következtetésre jutottam, hogy az ukrainai tananyagot bővíteni kell a tanórán és magyar nyelvű Művészet tankönyvekre is szükség van. Úgy vélem, hogy akár kettő vagy három tanórát is kellene szánni Munkácsy Mihályra és az akkori 19. századi művészeti irányzatok bemutatására. Ennek megvalósítására és meglátásom bemutatására kiváló példaként szolgál a fentebb említett Imrehné Sebestyén Margit tanmenetjavaslata. Így a diákok jobban megérthetik a művészettörténetet fejlődését a 19. században és Munkácsy Mihály festészetét.

FORRÁS ÉS IRODALOMJEGYZÉK

I. Források

1. Dr. Hischler Ignác és Munkácsy Mihály. Magyar-Zsidó Szemle, 1891.- 822. o.
2. Gyulai Pál szerk. Budapesti Szemle. Munkácsy Mihály ifjúsága.- Budapest: Franklin-Társulat, 1891.- 325. o.
3. Malonyai Dezső. Munkácsy Mihály élete és munkái.- Budapest: Singer és Wolfner, 1898.-235.o.
4. Munkácsy Mihály. Emlékeim. Lestyán Sándor ford.- Budapest: Amicius kiadó, 1921.-99.o.

II. Monográfiák, segédkiadványok, cikkek

5. Bakó Zsuzsanna. Bellák Gábor. Czeglédi Imre. Gyarmati Gabriella. Beszéljünk újra Munkácsy Mihályról!- Békéscsaba: Munkácsy Mihály Múzeum, 2019.- 159.o.
6. Bakó Zsuzsanna. Munkácsy Mihály. – Budapest: Kossuth kiadó, 2008.- 80.o.
7. Békéscsaba - Munkácsy Emlékszoba. Tájak, Korok, Múzeumok kiskönyvtára 382.- Budapest: TKM Egyesület, 1990.-16.o.
8. Czeglédi Imre. Munkácsy Gyulán.- Gyula: A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 41, 1963.-60.o
9. Czeglédi Imre. Munkácsy ősei és rokonsága.- Békéscsaba: Kiadja a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2007.-136.o
10. Dr. Lázár Béla. A Munkácsy-kérdés.- Budapest, 1936.-178. o.
11. Gosztonyi Ferenc. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-246.o.
12. Gyarmati Gabriella. Munkácsy Capriccio. A festő, a kortársak és a világ legnagyobb Munkácsy gyűjteménye.- Békéscsaba: Munkácsy Mihály Múzeum, 2016.-224.o.
13. Herczeg Ferenc szerk. Új Idők. Szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilap.- Budapest: Singer és Wolfner kiadása, 1900.- 598.o.

- 14.Kenyeres Agnes főszerk. Magyar Életrajzi Lexikon.- Budapest: Akadémia kiadó.1982.- 1108.o.
- 15.Mojzer Miklós szerk. Művészettörténeti értesítő 39. évfolyam.- Budapest: Akadémia kiadó, 1-2. sz.1990. -250.o.
- 16.Nagy Miklós. Vasárnapi Újság 47.évfolyam.- Budapest: Franklin- társulat. Magyar irodalmi intézet és könyvnyomda, 18.sz..1900.- 896.o.
- 17.N. Varga Éva, Szatmári Imre szerk. A Békés Megyei Múzeumok Közleményei 30.- Békéscsaba:Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2007.-396.o.
- 18.Print Andrea. Munkácsy Miskolcon. Válogatás Pákh Imre gyűjteményéből. – Miskolc: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság, 2006.-40.o.
- 19.Reisinger János. Munkácsy Krisztus-triológiája.- Budapest: Oltalom Alapítvány, 2012.-112.o.
- 20.Sinkó Katalin. Buksz. Kritikai írások a társadalomtudományok köréből.- Budapest: Budapesti Könyvszemle, 1990.-544.o.
- 21.Szabad nép. A magyar dolgozók központi lapja. 10. évfolyam, 153-179. sz. 1952.-178.o.
- 22.Sz. Kürti Katalin. Munkácsy-ereklyék és dokumentumok a békéscsabai múzeumban.- Békéscsaba: Szabó Ferenc Kiadó, 1994.-116.o.
- 23.Sz. Kürti Katalin. Munkácsy Mihály élete és kultusza.-Békéscsaba: Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2004.- 68.o.
- 24.Sz. Kürti Katalin. Munkácsy művészbarátai, társasági élete 1871-1896 között. A festő párizsi szalonja.- A Békés Megyei Múzeumok Közleményei 33, 283-308.sz. 2009.-26.o.
- 25.Sz. Szürti Katalin szerk. Munkácsy Mihály (1844-1900). Nemzetközi tudományos emlékülés előadásai.- Debrecen: A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei, 1994.-143.o.
- 26.Török Klára főszerk.- Műtárgyvédelem. Magyar Nemzeti Múzeum,1993.-284.o.
- 27.Végyvári Lajos. Munkácsy Mihály élete és művei.-Budapest: Akadémiai Kiadó, 1958.-639.o.

III. Webológia

28. A szabolcsi Reök ág. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja:
http://www.epa.uz.ua/01500/01577/00030/pdf/bmmk_2007_2_068-102.pdf
29. Laskay Gabriella. Munkácsy Mihály. Honfoglalás.- Száz szép kép, 2006.
 (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja:
<https://mek.oszk.hu/04200/04238/html/eletrajz.htm>
30. Marosi Anna. Kárpátalja anno: Munkácsy Mihály szobra. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja:
<https://karpatalja.ma/sorozatok/karpatalja-anno/karpatalja-anno-munkacsy-mihaly-szobra/>
31. Munkácsy emlékezete Csabán. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja:
<https://docplayer.hu/3817179-Munkacsy-emlekezete-csaban.html>
32. Munkácsy Mihály emléktáblája. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja:
<https://muemlekiem.hu/hatareset/show/660>
33. Munkácsy Mihály életútját és munkásságát bemutató előadás a Munkácsy Mihály Magyar Házban. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja:
<https://life.karpat.in.ua/?p=148077&lang=hu>
34. Munkácsy Mihály festményei Pákh Imre magángyűjteményéből. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: http://www.deakgyujtemeny.hu/site_vk.cgi?a=kiallit-22&prid=30
35. Steiner–Omaszta-kúria – Munkácsy Mihály Emlékház. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: https://csabaihazak.blog.hu/2017/07/24/steiner_omaszta-kuria_munkacsy_mihaly_emlekhaz

IV. Tankönyvek és módszertani anyagok

36. A KMPSZ javaslatai ukrainai magyar tannyelvű iskolák tanterveivel kapcsolatban. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja:
<http://kmpsz.uz.ua/hirek/a-kmps-z-javaslat-ai-ukrainai-magyar-tannyelvu-iskolak-tanterveivel-kapcsolatban.html>

- 37.A KMPSZ nyilatkozata a tankönyvrendeléssel kapcsolatban. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: <https://kmf.uz.ua/hu/egyeb-hu/a-kmpszy-nyilatkozata-a-tankonyvrendelessel-kapcsolatban/>
- 38.A Zuglói Munkácsy Mihály Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola Házirendje. (Elektronikus hozzáférés) // Hozzáférés módja: <https://docplayer.hu/157390720-A-zugloi-munkacsy-mihaly-altalanos-iskola-es-alapfoku-muveszeti-iskola-hazirendje.html>
- 39.Imrehné Sebestyén Margit. Tanmenetjavaslat rajz és vizuális kultúra tanításához 7. évfolyam számára.
- 40.Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyama számára. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja:https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_alt_isk_5_8
- 41.Mintamenetek. (Elektronikus forrás) // Hozzáférés módja: https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/mintatanmenetek
- 42.RubljaTetyanaJehorivna. Burkus Árpád ford. Képzőművészet tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 7. osztálya számára.- Irpiny: Perun Kiadó, 2014.- 193.o.
- 43.Sz. N. Zseleznyak, O. V. Lamonova.Burkus Árpád ford. Képzőművészet Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 6. osztálya számára. – Kijev:Geneza Kiadó, 2014.-193.o.

MELLÉKLETEK

Függelék 1: Munkácsy szülőháza 1882-ben.¹

Függelék 2: Munkácsy szülei: Lieb Mihály és Reök Cecília.²

¹Gosztonyi Ferenc. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-13.o..

²Gosztonyi Ferenc. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-13.o..

Függelék 3: Édesapja miskolci háza.¹

Függelék 4: Munkácsy Mihály Emlékház, Békéscsaba.²

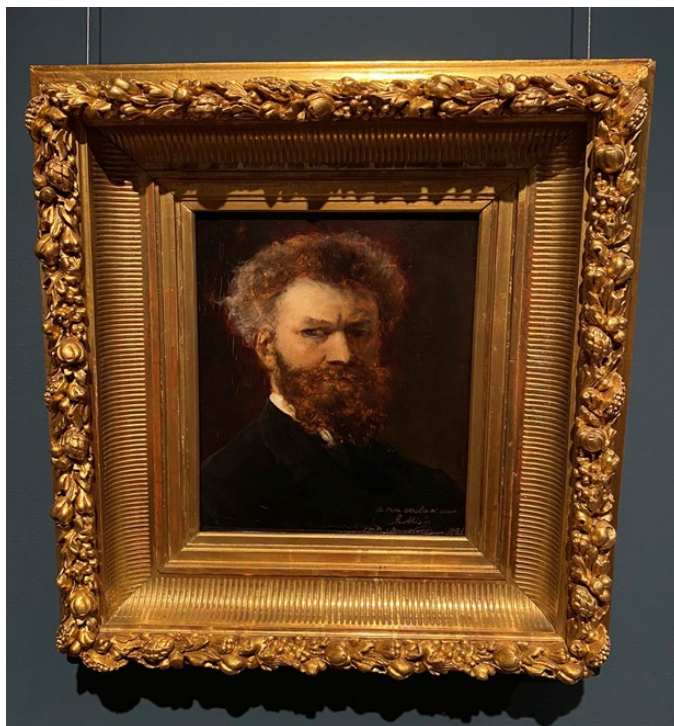

Függelék 5: Önarckép, 1881.³

¹Gosztonyi Ferenc. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-13.o.

²Gosztonyi Ferenc. Munkácsy a nagyvilágban.- Magyar Nemzeti Galéria. Szemimpex kiadó, 2005.-13.o.

³ Saját készítésű kép. Helyszín: Magyar Nemzeti Galéria. (A kép készítésének az időpontja: 2023.01.28)

Függelék 6: Siralomház, 1870.¹

---

¹Saját készítésű kép. Helyszín: Magyar Nemzeti Galéria. (A kép készítésének az időpontja: 2023.01.28)

Függelék 7: Az Ásító inas tanulmányfej, 1868-1869.¹**Függelék 8: Rőzsehordó nő, 1873.²**

¹ Saját készítésű kép. Helyszín: Magyar Nemzeti Galéria. (A kép készítésének az időpontja: 2023.01.28)

²Saját készítésű kép. Helyszín: Magyar Nemzeti Galéria. (A kép készítésének az időpontja: 2023.01.28)

Függelék 9: Munkácsy vázlatai a Honfoglalás c. festményéhez.³

AZ ELSŐ VÁZLAT.

A MÁSODIK VÁZLAT.

A HARMADIK VÁZLAT.

³Bakó Zsuzsanna. Bellák Gábor. Czeglédi Imre. Gyarmati Gabriella. Beszéljünk újra Munkácsy Mihályról!-Békéscsaba: Munkácsy Mihály Múzeum, 2019.-92.o.

Függelék 10: A reneszánsz apotheózisa, 1889.¹

Függelék 11: Mosónők, 1880.²

¹Bakó Zsuzsanna. Munkácsy Mihály. – Budapest: Kossuth kiadó, 2008.- 74.o.

²Bakó Zsuzsanna. Munkácsy Mihály. – Budapest: Kossuth kiadó, 2008.- 34.o.

Függelék 12: Ecce Homo, 1895-1896.¹

Függelék 13: Munkácsy a feleségével, 1896.²

¹Reisinger János. Munkácsy Krisztus-triológiája.- Budapest: Oltalom Alapítvány, 2012.-73.o.

²Reisinger János. Munkácsy Krisztus-triológiája.- Budapest: Oltalom Alapítvány, 2012.-49.o.